

ЛАГ АГРО ЛИДЕР

**СТРАТЕГИЈА ЗА РАЗВОЈ ПРЕДВОДЕН ОД ЗАЕДНИЦАТА
НА ТЕРИТОРИЈАТА НА ЛОКАЛНА АКЦИОНА ГРУПА АГРО ЛИДЕР
2021-2025 година**

Август 2020

Овој документ претставува СТРАТЕГИЈА на ЛАГ АГРО ЛИДЕР: организација која има за цел да поттикне развој на руралната средина преку вклучување на локалните актери во дизајнирање и спроведување стратегии, донесување одлуки и алокација на ресурси за развој на регионот.

СОДРЖИНА

ВОВЕД	1
1. ЕУ ЛИДЕР пристап	3
2. ЛАГ АГРО ЛИДЕР	6
2.1 Површина и граници на областа	6
2.2 Население	8
2.2.1 Миграции на населението	10
2.2.2 Невработеност	11
2.3 Инфраструктура	11
2.4 Главни дејности	11
2.4.1 Земјоделско производство	11
2.4.2 Природа, заштита на животна средина и климатски промени	14
2.4.3 Стоچارство и живинарство	15
2.4.4 Индустија	15
2.4.5 Туризам	17
3. Други мерки за структурен развој	19
3.1 Резиме на анализата на окружувањето	21
4. SWOT АНАЛИЗА	22
4.1 SWOT Анализа на регионот	22
4.2 SWOT Анализа на ЛАГ АГРО ЛИДЕР	23
5. ВИЗИЈА, МИСИЈА И ВРЕДНОСТИ	24
5.1. Визија	24
5.2. Мисија	24
5.3. Вредности	25
6. СТРАТЕШКО ПЛАНИРАЊЕ	25
6.1 Стратешка мапа	26
6.2 Рамка на врамнотежени мерила (Balanced Scorecard - BSC)	27
6.3 Елаборација на стратешката мапа	28
6.3.1 Мотиви (Теми).....	28
6.3.2 Перспектива на чинители.....	28
6.3.3 Перспектива на интерни деловни процеси	28
6.3.4 Перспектива на учење и раст – развој на организациски капацитети	29
6.3.5 Перспектива на финансиско управување	29
6.4 Елаборација на рамката на врамнотежени мерила (BSC)	29
7. Стратешки цели, приоритети и мерки	30
7. ОПИС НА ПЛАНИРАНИ АКТИВНОСТИ И ИДЕИ И/ИЛИ ПРИМЕРИ ЗА ПРОЕКТИ КОИ ШТО ТРЕБА ДА СЕ СПРОВЕДАТ	32

8. Постапка на следење и оценување	46
8.1 Опис на системот за следење и процесот на самооценување	46
9. Односи со јавноста	51
10. Финансиски предвидувања	51
Финансиски план	51

ВОВЕД

Регионот во кој делува здружението ЛАГ АГРО ЛИДЕР (Кривогаштани, Долнени и Крушево) претставува рурална територија која има потреба од поддршка во развојот на конкурентноста на земјоделското производство, промоција на туризмот, подобрување на социјалните и здравствените услуги за жителите и модернизација и подобрување на инфраструктурата.

Стратешкиот план на ЛАГ АГРО ЛИДЕР дава детална анализа на условите во кои функционира здружението и ги одразува стремежите на сите чинители за развој на регионот.

Визијата на ЛАГ АГРО ЛИДЕР е визија за руралната средина во регионот, во кој има континуиран развој на економските активности и во кој жителите имаат поквалитетни услови за живеење.

Мисијата на ЛАГ АГРО ЛИДЕР се однесува на улогата на здружението како двигател на разработка на развојни проекти, обезбедување финансирање за проектите и нивно спроведување.

Заедничките вредности на чинителите на здружението се однесуваат на поттикнување на одржливиот развој, вреднување на придонесот на сите, почит и разбирање помеѓу сите заинтересирани страни, ефикасно користење на расположливите ресурси и постигнување на одржливи резултати.

Главни мотиви во делувањето на здружението се лидерство, оперативна ефикасност, резултати, долгорочна одржливост и иновативност.

Стратегијата за локален развој е подготвена за периодот од 2021 до 2025 година, во согласност со националните, регионалните и локланите стратешки и нејзините стратешки Целите обезбедуваат долгорочни одговори на потребите кои влијаат на насоката на развојот на територијата на Локална Акциона Група АГРО ЛИДЕР.

Според член 15 од Статутот на ЛАГ-от Агро Лидер, ЛАГ-от има задача да ја изработи и спроведе Стратегијата за локален развој на руралната средина врз основа на примената на принципите на LEADER пристапот.

На развојот на стратешките цели влијаеја расположливите и предвидливи извори на финансиска поддршка од домашни и европски фондови, пред се мерки од Програмата за рурален развој на Република Северна Македонија 2014-2020 година и планираните мерки за периодот 2021-2027.

Поаѓајќи од развојните потреби, но и можностите на областа на ЛАГ АГРО ЛИДЕР, оваа Стратегија ја одредува визијата, стратешките цели, приоритетите и мерките што претставува рамка и неопходна основа за подготовка, финансирање и реализација на развојни проекти, кои се клучниот двигател на промените во економијата и општеството во целина. Стратегијата за развој на областа на локалната акциона група ЛАГ „АГРО ЛОДЕР“ 2021-2025 ги дефинира целите насочени кон рурален развој на областа, зајакнување и зачувување на ендогениот потенцијал и намалување на процесот на депопулација и стареење на населението кои придонесуваат за постигнување на хоризонталните цели на Програмата за рурален развој, имено иновации, ублажување на климатските промени и заштита на животната средина.

Процесот на креирање на Стратегијата на ЛАГ „АГРО ЛИДЕР“ ги следеше принципите на европскиот пристап LEADER - поврзување на претставниците на граѓанскиот, економскиот и јавниот сектор на микрорегионот во склоп на територијата на ЛАГ АГРО ЛИДЕР во развојно партнерство, во кое тие заеднички ќе дизајнираат и имплементираат стратешки цели и приоритети кои одговараат на условите, ресурсите и капацитетите на нивната област. Стратегијата е документ отворен за промени и интервенции кои неминовно ќе следат.

Стратегијата е креирана преку интерактивен модериран процес преку теренско истражување кои опфати 400 испитаници и работилници каде учествуваа 52 претставници од различни групи засегнати страни: претставници од стопанството, единици локалните самоуправи и претставници на граѓанскиот сектор.

Бидејќи Стратегијата за развој не е само документ, туку и процес, начин на размислување и дејствување на сите кои се вклучени во развојот на ЛАГ АГРО ЛИДЕР, нејзиното усвојување не е крај на активноста, туку само прв чекор во заедничкиот напор кон постигнување заеднички цели.

1. ЕУ ЛИДЕР пристап

Политиката за рурален развој е многу важна компонента на Заедничката Земјоделска Политика на ЕУ. Таа промовира одржлив развој во руралните региони на ЕУ со посебен фокус на економските и социјалните прашања како и заштита на животната средина. Повеќе од половината на населението во ЕУ живее во руралните средини, кои опфаќаат 90% од територијата на ЕУ. Започната како иницијатива во 1991 година, ЛЕАДЕР претставува иновативен пристап во рамки на руралната развојна политика на ЕУ.

ЛЕАДЕР е кратенка од францускиот назив “Liaison entre Actions de Developpment de l’Economie Rurale” што означува „Врска помеѓу руралната економија и акциите за рурален развој“. Тоа е метод за охрабрување и постигнување на локален развој во руралните средини. ЛЕАДЕР е алатка која ги охрабрува и поттикнува заинтересираните страни кои живеат во руралните средини да истражат и изнајдат нови начини за заедничка соработка за да ги подобрат условите за живот. Затоа ЛЕАДЕР придонесува за подобрување на квалитетот на живот во руралните средини истовремено на фамилиите што живеат на фарми и на пошироката рурална популација на одредена територија.

Еден од клучните концепти за развој на ЕУ е концептот на „развој заснован на територија“, кој промовира интегриран локален и регионален пристап во решавање на проблемите. Оваа политика базирана на територија има за цел да ги надмине слабостите за целосно искористување на локалните потенцијали. Европските практики покажуваат дека регионите што се во можност да ги мобилизираат своите внатрешни потенцијали имаат поголеми шанси да се развиваат побрзо отколку другите региони.

ЕУ ЛЕАДЕР пристапот се базира на 7 клучни карактеристики:

1. Стратегија за локален развој на руралните средини заснована на територија
2. Подготовка и спроведување на стратегии со пристап „од долу нагоре“
3. Локално Јавно Приватно Партнерство - Локални Акциони Групи (ЛАГ)
4. Поттикнување на иновации
5. Интегрирани и повеќесекторски активности
6. Вмрежување и
7. Соработка.

Од 1991 година до денес се остварени 5 генерации на ЛИДЕР. Во својата експериментална фаза *ЛИДЕР I*¹ помеѓу 1991-1993 година опфатил 217 области во неразвиени рурални региони. Овој фокус на ограничување на неразвиени рурални области се однесувал и на *ЛИДЕР II*² помеѓу 1994-1999 година кога бројот на ЛАГ се зголемил на околу 900. Во периодот од 2000-2006 година преку *ЛИДЕР+*³ се опфатени сите рурални области и евидентирани се 1153 Локални Акциски Групи.

ЛИДЕР станува широко распространет во неговиот четврти програмски период *ЛИДЕР Оска*⁴ 2007-2013 кога станува составен дел од политиката за рурален развој на ЕУ, покривајќи 2416 рурални територии низ сите земји-членки. Во овој период, ЛИДЕР станува задолжителна компонента на националните програми за рурален развој во земјите членки на ЕУ, со минимална распределба на буџетот (5% во ЕУ-15 и 2,5% во ЕУ-12, т.е. новите земји-членки со исклучок на Хрватска која се приклучи во 2013 година).

¹ https://enrd.ec.europa.eu/leader-clld/leader-toolkit/leaderclld-explained_en

² https://enrd.ec.europa.eu/leader-clld/leader-resources/leader-historical-resources/leaderII_en

³ LEADER experiences - lessons learned and effectiveness of EU funds for rural development.pdf

⁴ https://enrd.ec.europa.eu/sites/default/files/uploaded-files/leader1_kjasinska.pdf

За периодот на финансирање 2014-2020 година, применливоста на ЛИДЕР пристапот е дополнително проширена во Локален развој предводен од заедницата/ЛИДЕР⁵ во руралните, крајбрежните и урбаните области, а во тек е ЛИДЕР/ЛРПЗ за периодот 2021-2027⁶ година.

Наслов	Период	Тип на програма	Број на ЛАГ	Вкупен јавен буџет (ЕУ + Национален)	Број на земји-членки
ЛИДЕР 1	1991-1993	Иницијатива на заедницата	217 ЛАГ во рурални подрачја со заостанат развој	1,2 милијарди ЕУР	ЕУ 12
ЛИДЕР 2	1994-1999	Иницијатива на заедницата спроведена преку 102 национални/регионални Оперативни програми	906 ЛАГ во рурални подрачја со заостанат развој	5,37 милијарди ЕУР	ЕУ 15
ЛИДЕР + ⁷	2000-2006	Иницијатива на заедницата	1153 ЛАГ во сите рурални подрачја	5,1 милијарди ЕУР	ЕУ 15+10
ЛИДЕР Оска	2007-2013	Задолжителна ППР/Оска 4 мерка (5%, 2.5% за нови-земји членки)	2402 ЛАГ во сите рурални подрачја	8,9 милијарди ЕУР	ЕУ 25+2
ЛРПЗ/ЛИДЕР	2014-2020	Задолжителна ППР Мерка 19 (5%)	2536 ЛАГ финансирани под ЕФРД (со или без ко-финансирање од страна на ЕРДФ или ЕСФ) и 352 ЛАГ финансирани под ЕМФФ	9,8 милијарди ЕУР	ЕУ 27+1

Табела бр1: Историјат на развојот на ЛИДЕР пристапот

Со тек на време ЛИДЕР пристапот еволуираше и во квалитет и во квантитет, од аспект на големината на територијата во која се применува, бројот на локални чинители коишто се директно вклучени во овој пристап, бројот на изработени стратегии за развој и нивниот квалитет, постигнатите резултати, движењето на финансиската поддршка и слично.

ЛЕАДЕР е холистички пристап „од долу нагоре“ врз основа на специфичната природа на локалните проблеми, каде што локалните заинтересирани страни ги здружуваат силите за да ги искористат ефективно внатрешните потенцијали на нивната територија. ЛЕАДЕР е исто така во согласност со ЕУ принципите на субсидијарност (одлуките да се донесуваат на нивоа што е можно поблиску до граѓаните) и напорите да се зајакне улогата на институциите на локално и регионално ниво.

ЛЕАДЕР охрабрува создавање на локални меѓу-секторски партнерства Локални Акциони Групи или скратено ЛАГ-ови. ЛЕАДЕР пристапот дејствува како инструмент за финансирање што поддржува проекти каде развојот е во согласност со потребите на локалното население, а истовремено го подобруваат животниот стандард во руралните

⁵ <https://enrd.ec.europa.eu/sites/default/files/clld-eafrd.pdf>

⁶ https://media.voog.com/0000/0041/5573/files/ELARD_position-LEADER CLLD 2021-2027.pdf

⁷ https://enrd.ec.europa.eu/leader-clld/leader-resources/leader-historical-resources/leaderII_en

средини. Јасната додадена вредност на ЛАГ-овите и партнерствата лежи во фактот што тие вклучуваат локално население и ја поттикнуваат интеракцијата и соработката помеѓу населението. Според Регулативата на ЕК за рурален развој (ЕК 1689/2005), ЛАГ-от мора да биде јавно – приватно партнерство во кое учеството на јавниот сектор не треба да биде поголемо од 50% од вкупниот број на членови.

Република Македонија направи големи напори во последните неколку години да ги исполни барањата за полноправно членство во ЕУ. Интеграција во ЕУ е важен предуслов за економски развој на државата. За да ги исполни условите за членство, земјата мора да воспостави структури што се во согласност со Заедничката Земјоделска Политика на ЕУ и да се подготви за спроведување на програмите од Европскиот Фонд за Земјоделство и Рурален Развој.

Во Република Македонија, територијалната дистрибуција на населението покажува изразита несразмерност. 57,8% од вкупното население живее во градовите (вкупно 34), додека пак во руралните средини кои опфаќаат 90% од територијата на земјата живее 42,2% од населението. Во земјата има вкупно 1,728 рурални населени места од кои 141 (8,16%) се целосно депопулирани, додека со поголем број на население (5.001 - 10.000 жители) се 14 села со вкупно 90.479 жители (просечно 6.463) воглавно во западниот и североисточниот дел од земјата (Извор: Државен завод за статистика, Македонија во бројки, 2014). Основниот проблем е стареење на населението, додека 44% од сиромашните живеат во руралните средини. постои релативно добра инфраструктура, но има недостаток на услуги и патишта во селата. Земјоделството е доминантно занимање и извор на приход на населението, но постои тренд на зголемување на неземјоделските активности.

Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство (МЗШВ) е назначено како одговорна институција за рурален развој во Република Македонија.

МЗШВ како одговорна институција за рурален развој во Република Македонија превзема активности за воведување на ЕУ ЛЕАДЕР како нова мерка во рамките на компонентата ИПАРД. Законот за земјоделство и рурален развој (Сл. Весник на РМ бр. 49/2010) овозможува организирање на локалните заинтересирани страни за рурален развој во форма на Локални Акциони Групи (ЛАГ-ови) - Член 89, како и Изработка на стратегии за локален развој на руралните средини - Член 88. МЗШВ изработи и список на рурални средини и рурални заедници (Сл. Весник на РМ бр. 89/2011).

Воспоставувањето локални партнерства (локални акциони групи - ЛАГ) е важен елемент на LEADER пристапот. LEADER пристапот промовира оддржлив развој во руралните области на Европа и претставува интегрален дел од политиката на ЕУ за рурален развој. ЛАГ-овите се местата каде што се донесуваат одлуките. Тие ги спојуваат ресурсите од јавниот и приватниот сектор, поставуваат стратегии за локален развој и управуваат со финансиските средства.

Здружението ЛАГ АГРО ЛИДЕР ја има улогата на локална акциона група за територијата на општините Долнени, Кривогаштани и Крушево. Во моментот Македонија сè уште не е акредитирана од ЕУ за повлекување средства за Локалните Акциони Групи. Во следниот период пред тимот на ЛАГ АГРО ЛИДЕР претстои работа на зајакнување на интерните капацитети и имиџот на организацијата со цел успешна реализација на основната функција за која е формирано ова здружение.

Овој документ претставува Стратегија на ЛАГ АГРО ЛИДЕР за периодот 2021 – 2025 година. Локалната Акциона Група АГРО ЛИДЕР е формирана во август 2014 година и е меѓу првите организации-потенцијални Локални Акциски Групи формираны во Република Македонија, и не постојат многу искуства на делување на локални акциски групи на национално ниво. Затоа, оваа стратегија е замислена да претставува динамички документ. Истата, во периодот 2021 - 2025 година, ќе се ревидира на годишно ниво и ќе минува низ дополнувања и промени со цел адекватно да одговори на интерните и промените во окружувањето.

2. ЛАГ АГРО ЛИДЕР

Здружението за рурален развој ЛОКАЛНА АКЦИОНА ГРУПА АГРО ЛИДЕР Кривогаштани (ЛАГ АГРО ЛИДЕР) е формирано во 2014 година, со цел спроведување на LEADER програмата на ЕУ на територијата на трите општини Долнени, Кривогаштани и Крушево а во стратешкиот период ќе ги прошири своите активности на руралниот дел на општина Прилеп кој се граничи со овие три општини. ЛАГ АГРО ЛИДЕР е доброволно, непрофитно, невладино, непартиско здружение, формирано со слободно здружување на заинтересираните чинители.

Здружението претставува приватно-јавно партнерство и ги опфаќа приватниот, јавниот и граѓанскиот сектор на територијата на општините Долнени, Кривогаштани и Крушево. Како непрофитно здружение, тоа работи на подобрување на квалитетот на живот во руралните средини преку реализација на проекти од сферата на социјална заштита, рурален развој, туризам, култура, образование и економија.

Главна цел и задача на ЛАГ АГРО ЛИДЕР е да промовира и придонесе кон одржлив рурален развој на територијата на општините Долнени, Кривогаштани, Крушево и во следниот период руралениот дел на општина Прилеп преку иницијативи, партнерства и користење на постоечкиот потенцијал.

2.1 Површина и граници на областа

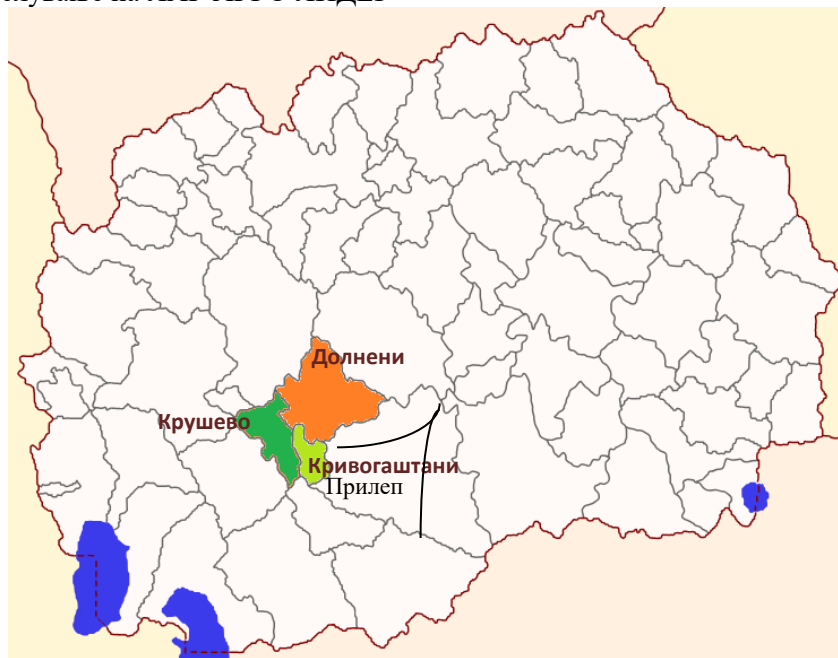
Територијата на ЛАГ АГРО ЛИДЕР опфаќа три единици на локална самоуправа, а во следниот стратешки период планирано е вклучување на ЕЛС Општина Прилеп.

Табела: Територија и населени места

Општини	Краток профил	
Долнени	Територија:	414.4 км ²
	Население:	14.119
	Населени места (36):	Бело Поле, Браилово, Вранче, Горно Село, Гостиражни, Дебреште, Десово, Долгаец, Долнени, Дреновци, Дупјачани, Жабјани, Житоше, Забрчани, Заполжани, Зрзе, Костинци, Кошино, Кутлешово, Лажани, Локвени, Мало Мраморани, Маргари, Небрегово, Новоселани, Пешталово, Рилево, Ропотово, Сарандиново, Секирци, Сенокос, Слечче, Сливје, Средорек, Стровија и Црнилиште.
	Главни активности:	Земјоделие, сточарство
Кривогаштани	Територија:	93.57 км ²
	Население:	5.555
	Населени места (13):	Бела Црква, Боротино, Воѓани, Врбјани, Годивје, Кореница, Кривогаштани, Крушеани, Обршани, Пашино, Рувци, Подвис и Славеј
	Главни активности:	Земјоделие, сточарство
Крушево	Територија:	Територија: 190,7 км ²
	Население:	9.388 жители
	Населени места (19):	Алданци, Арилево, Белушино, Бирино, Борино, Бучин, Врбоец, Горно Дивјаци, Долно Дивјаци, Јакреново, Крушево, Милошево, Норово, Острилци, Пресил, Пуста Река, Саждево, Свето Митрани и Селце
	Главни активности:	Туризам, земјоделие, сточарство
Прилеп	Територија:	Територија: 320.4 км ²
	Население:	10.522

	Населени места (19):	Алинци, Беловодица, Беровци, Бешиште, Бонче, Вепрчани, Веселчани, Витолиште, Волково, Врпско, Галичани, Големо Родобил, Големо Коњари, Гуѓаково, Дабница, Дрен, Дуње, Ерековци, Живово, Загорани, Кадино Село, Кален, Канатларци, Клепач, Кокре, Крстец, Крушевица, Леништа, Лопатица, Мажучиште, Мал Радобил, Мало Коњари, Мало Рувци, Манастир, Марул, Никодин, Ново Лагово, Ореовец, Пештани, Плетвар, Подмол, Полчиште, Прилепец, Присад, Ракле, Селце, Смолани, Старо Лагово, Топлица, Тополчани, Тројаци, Тројкрсти, Царевик, Чаниште, Чепигово, Чумово, Шелеверци, Штавица
	Главни активности:	Туризам, земјоделие, тутун, сточарство

Слика: Територија на делување на ЛАГ АГРО ЛИДЕР

Ова е област која е историски, географски, економски и социјално многу поврзана, а преку активностите на ЛАГ, напорите за зајакнување на нивната поврзаност ќе добијат подобра насока и координација и затоа веруваме во успехот од реализацијата на важни проекти за целата област на ЛАГ „АГРО ЛИДЕР“.

Локациски, овие три општини се наоѓаат во Пелагониската Низина. Територијата на ЛАГ Агро Лидер може да се подели на 4 микро целини/региони: 1) рамничарски дел (Прилепско поле) кое опфаќа делови од Прилеп, Кривогаштани, Долнени и мал дел од Крушево, 2) Раечката Котлина, 3) Прилепскиот дел од Мариово и 3) Ридско - планинско подрачје кое опфаќа делови од Крушево и Долнени.

Територијата на ЛАГ-от припаѓа во басенот на Црна Река и нејзините притоки. Црна Река поминува низ сите 4 општини што го сочинуваат ЛАГ-от. Територијата на ЛАГ-от Агро Лидер е хомогена географска целина која е опкружена со планините Даутица и Бабуна од север, и Бушева Планина и Древеничката Планина од запад-северозапад. Помеѓу Мариово и Прилепско Поле се издига Селечка Планина. Планината Дрен се издига меѓу Прилепско Поле, Раечката Котлина и Мариово. На југ територијата на ЛАГ-от се граничи со Република Грција, преку

планината Козјак. Просечната надморска височина се движи од 710 до 615 метри во Прилепското поле, додека делот од територијата во општина Крушево е со просечната надморска висина од 600 до 1800 м.

Пелагонија има претежно умереноконтинентална клима, но понекогаш во зимските месеци во неа продираат студени влијанија од север, кои ја снижуваат температурата и ѝ даваат карактер на континентална клима. Поради близината на Егејското Море и географската широчина би требало да владее средоземноморската клима, но заради големата надморска височина владее умерено-континенталната клима. Средната годишна температура на воздухот е 11,2 °C. Просечните врнежи изнесуваат околу 640 мм.

2.2 Население

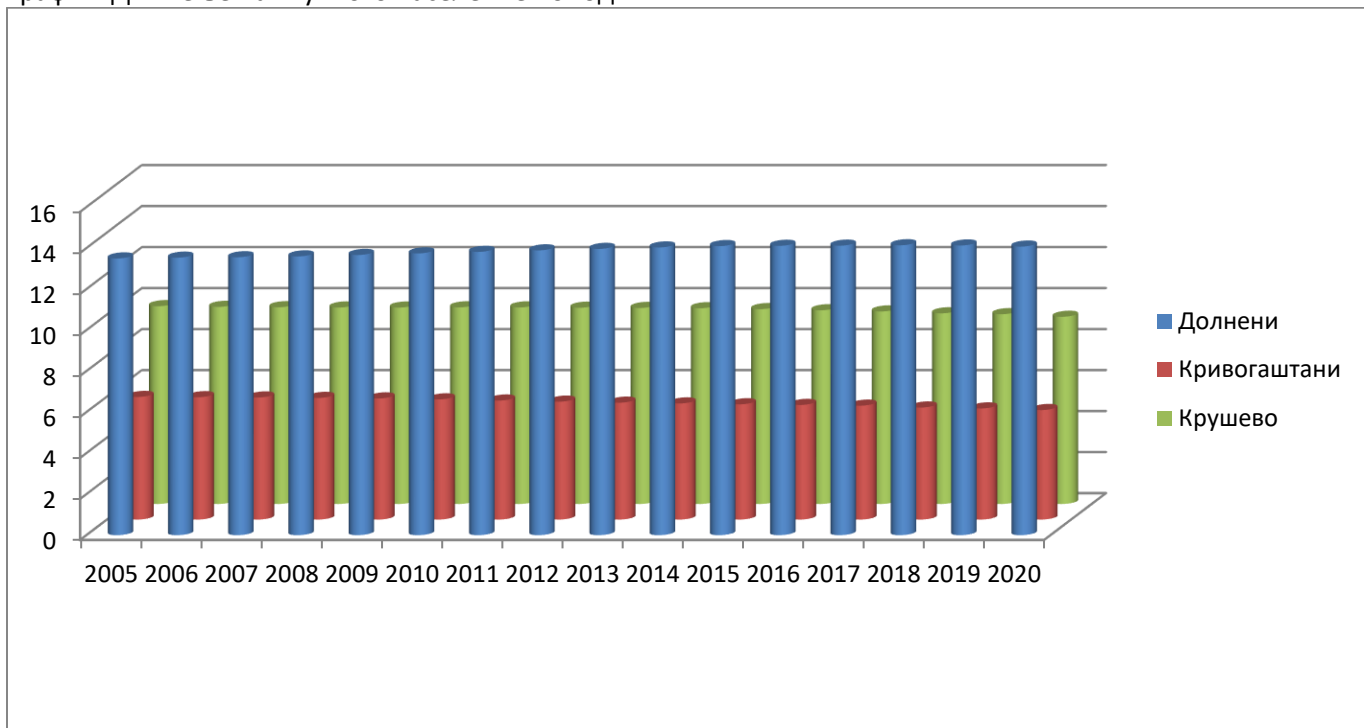
Поголеми населени места во регионот се Крушево, Кривогаштани и Долнени. Според проценките на Државниот Завод за Статистика, вкупно на територијата на општините Долнени, Кривогаштани и Крушево живеат околу 30.000 жители.

Табела: Движење на вкупното население по години

Година	Долнени	Кривогаштани	Крушево	Вкупно
2005	13.496	5.981	9.646	29.123
2006	13.535	5.967	9.612	29.114
2007	13.554	5.955	9.594	29.103
2008	13.596	5.934	9.581	29.111
2009	13.666	5.908	9.578	29.152
2010	13.743	5.862	9.589	29.194
2011	13.817	5.805	9.585	29.207
2012	13.891	5.750	9.570	29.211
2013	13.962	5.701	9.559	29.222
2014	14.033	5.663	9.545	29.241
2015	14.098	5.621	9.501	29.220
2016	14.112	5.590	9.445	29.147
2017	14.119	5.555	9.388	29.062
2018	14.138	5.465	9.297	28.900
2019	14.128	5.421	9.255	28.804
2020	14.074	5.341	9.128	28.543

Извор: Државен Завод за Статистика, МАКСТАТ База

График: Движење на вкупното население по години

Структурата на населението по возраст е прикажано во следната табела.

Табела: Население по возрастни групи по општини (2020 година)

		2020																			Непознато			
		Вкупно	0	1-2	3-4	5-6	7-9	10-14	15-19	20-24	25-27	28-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65-69		70-74	75-79	80+
Кривогаштани	Вкупно	5 341	38	71	101	100	137	307	305	333	230	154	323	357	365	421	390	347	350	311	248	193	260	0
	Мажи	2 820	23	46	53	55	70	168	143	163	132	75	175	183	192	212	239	205	188	157	125	82	134	0
	Жени	2 521	15	25	48	45	67	139	162	170	98	79	148	174	173	209	151	142	162	154	123	111	126	0
Крушево	Вкупно	9 198	103	171	184	216	330	590	504	588	392	281	681	547	581	614	593	637	569	552	407	312	346	0
	Мажи	4 689	45	87	99	96	195	293	272	313	187	141	362	286	315	319	315	340	294	261	204	136	129	0
	Жени	4 509	58	84	85	120	135	297	232	275	205	140	319	261	266	295	278	297	275	291	203	176	217	0

		2020																			Непознато			
		Вкупно	0	1-2	3-4	5-6	7-9	10-14	15-19	20-24	25-27	28-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65-69		70-74	75-79	80+
Долнени	Вкупно	14 074	142	333	351	435	686	1 055	998	1 116	657	415	995	998	1 041	976	940	757	631	504	377	256	409	2
	Мажи	7 409	70	144	175	233	373	554	522	572	343	232	564	542	568	541	529	421	310	247	173	125	171	0
	Жени	6 665	72	189	176	202	313	501	476	544	314	183	431	456	473	435	411	336	321	257	204	131	238	2

Извор: Државен Завод за Статистика, МАКСТАТ База

График: Структура на населението по возраст

Општина Долнени покажува изразено млада популација, со број на жители на возраст до 40 години од 60% од вкупниот број на жители. Во Општина Кривогаштани, процентот на лица на возраст до 40 години е 47%, а во Крушево е 50,8%.

На територијата на Општина Долнени нема установа за згрижување за деца во претшколска возраст, додека во општина Кривогаштани и општина Крушево има детски градинки.

Дневен центар за лица со попреченост нема на територијата на трите општини, а истотака не постои ни центар за доедукација и преквалификација.

Во областа на образование, сите општини имаат капацитет за обезбедување на образовна програма за деца во основно образование, а општина Долнени и општина Крушево имаат и општински училишта за средни образование.

2.2.1 Миграции на населението

Според проценките на Државниот Завод за Статистика, во изминатите 10-ина години постои континуиран одлив на жители од трите општини, односно во периодот од 2005 до 2021 година, разликата помеѓу доселените и отселените лица изнесува -703

Табела: Миграции на населението

	Долнени			Кривогаштани			Крушево		
	Доселени	Отселени	Разлика	Доселени	Отселени	Разлика	Доселени	Отселени	Разлика
2005	74	114	-40	32	43	-11	35	65	-30
2006	95	109	-14	33	27	6	40	63	-23
2007	65	103	-38	26	31	-5	46	61	-15
2008	88	90	-2	29	38	-9	42	60	-18
2009	91	93	-2	36	23	13	60	79	-19
2010	87	88	-1	19	28	-9	57	52	5

2011	90	119	-29	33	31	2	61	49	12
2012	67	76	-9	16	23	-7	75	71	4
2013	46	52	-6	16	26	-10	48	64	-16
2014	57	61	-4	18	29	-11	32	69	-37
2015	58	82	-24	29	33	-4	29	82	-53
2016	70	82	-12	51	42	9	28	66	-38
2017	79	90	-11	31	46	-15	29	67	-38
2018	76	90	-14	21	35	-14	26	57	-29
2019	48	96	-48	23	19	-4	33	49	-16
2020	56	84	-28	14	24	-10	27	44	-17
Вкупно:	1137	1429	-292	427	498	-81	668	998	-330

Извор: Државен Завод за Статистика, МАКСТАТ База

2.2.2 Невработеност

Според податоците од Агенцијата за Вработување, просечната невработеност на територијата на трите општини изнесува околу 12%, со што најмногу регистрирани невработени има во Крушево (18,6%), потоа Кривогаштани (13%) и Долнени (8%), односно вкупно околу 2000 невработени лица.

2.3 Инфраструктура

Во регионот потребни се посериозни инвестиции во инфраструктурата:

- Подобрување на патната инфраструктура, посебно во населените места на општина Долнени,
- Снабдување со вода за пиење,
- Канализација и третман на отпадните води,
- Микроаккумуляции за наводнување, со посебен акцент на Долнени и Кривогаштани.

2.4 Главни дејности

Здравата и незагадена животна средина во регионот даваат одлични можности за развој земјоделството, сточарството и руралниот туризам.

Главна активност во општина Кривогаштани е земјоделството. Главни земјоделски производи се пиперка, тутун, кромид, пченица и пченка.

Во Општина Долнени главни дејности на населението се земјоделие и рударство (минерални сировини – мермер, гранит и кварц).

Заради својата местоположба и историја, Општина Крушево има поразновидни дејности, како што се: туризмот, угостителството, текстилна индустрија, дрвна индустрија и земјоделие.

2.4.1 Земјоделско производство

Населението во регионот главно се занимава со земјоделие, при што најзастапени култури се тутунот и житните култури. Во регионот нема доволно микроаккумуляции на вода и системи за наводнување, па затоа во сушните

периоди битно се намалени приносите на земјоделските култури. Земјоделието во регионот има екстензивен карактер.

Од вкупната земјоделска површина на територијата на 3-те општини што го сочинуваат ЛАГ-от Агро Лидер на обработлива површина отпаѓаат 40%, а на пасишта 60%. Од вкупната обработлива површина најголем дел отпаѓа на ораници и бавчи (85,3%), а потоа следуваат ливади (13,5%).

Вкупната обработлива површина на територијата на ЛАГ-от изнесува 36,6% од вкупната обработлива површина во Пелагонискиот плански регион, и 8,3% од вкупната обработлива површина во државата.

Од ова може да се заклучи дека земјоделството на територијата на ЛАГ-от Агро Лидер, дава големи можности за развој на стопанството, што би придонело до отварање на нови работни места, остварување на финансиски прилив на територијата на ЛАГ-от и остварување на подобар стандард на живот на населението во руралните средини.

Главни индустриски растенија кои се одгледуваат во регионот се пченицата, јачменот, пченката и тутунот.

Табела: Површини и производство на индустриски растенија

КУЛТУРА	ДОЛНЕНИ			КРИВОГАШТАНИ			КРУШЕВО		
	Површина ха	Производство		Ожнеана	Производство		Ожнеана	Производство	
		Вкупно (тони)	Приноси (кг/ха)		Вкупно (тони)	Приноси (кг/ха)		Вкупно (тони)	Приноси (кг/ха)
Пченица	4.612	12.018	2.606	1.659	6.442	3.883	680	1.523	2.240
Рж	3	5	1.667	0	0	0	8	15	1.875
Јачмен	1.601	3.693	2.307	567	2.218	3.912	130	201	1.546
Овес	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Пченка	164	663	4.043	125	388	3.104	42	161	3.833
Ориз	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Сончоглед	56	20	357	0	0	0	0	0	0
Тутун	3.082	4.889	1.586	764	978	1.280	1.136	1.742	1.533
ВКУПНО:	9.518	21.288		3.115	10.026		1.996	3.642	

Извор: Државен Завод за Статистика, МАКСТАТ База

Производството на градинарски производи е исто така важно за регионот. Главни градинарски производи се компир, кромид и пиперки.

Табела: Површини и производство на градинарски растенија

КУЛТУРА	ДОЛНЕНИ			КРИВОГАШТАНИ			КРУШЕВО		
	Површина ха	Производство		Ожнеана	Производство		Ожнеана	Производство	
		Вкупно (тони)	Приноси (кг/ха)		Вкупно (тони)	Приноси (кг/ха)		Вкупно (тони)	Приноси (кг/ха)
Компир	79	1.235	15.633	106	1.908	18.000	50	989	19.780
Кромид	59	917	15.542	82	1.722	21.000	55	1.176	21.382
Лук	3	23	7.667	4	44	11.000	0	0	0
Грав	46	43	935	6	5	833	24	18	750
Грашок	3	8	2.667	0	0	0	0	0	0
Леќа	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Зелка	10	187	18.700	16	272	17.000	7	97	13.857
Домати	32	391	12.219	18	198	11.000	13	175	13.462
Пиперки	175	2.822	16.126	567	11.886	20.963	127	2.501	19.693
Краставици	0	0	0	1	13	13.000	0	0	0
Бостан	42	907	21.595	9	225	25.000	18	275	15.278
ВКУПНО:	449	6.533		809	16.273		294	5.231	

Извор: Државен Завод за Статистика, МАКСТАТ База

Производството на фуражни растенија е фокусирано кон производство на луцерка.

Табела: Површини и производство на фуражни растенија

КУЛТУРА	ДОЛНЕНИ			КРИВОГАШТАНИ			КРУШЕВО		
	Површина ха	Производство		Ожнеана	Производство		Ожнеана	Производство	
		Вкупно (тони)	Приноси (кг/ха)		Вкупно (тони)	Приноси (кг/ха)		Вкупно (тони)	Приноси (кг/ха)
Детелина	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Луцерка	305	1.212	3.974	310	1.549	4.997	41	178	4.341
Граор - сено	0	0	0	4	14	3.500	8	22	2.750
Добиточен грашок - сено	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Крмна пченка	0	0	0	68	1.230	18.088	11	210	19.091
Добиточна репка	0	0	0	0	0	0	0	0	0
ВКУПНО:	305	1.212		382	2.793		60	410	

Извор: Државен Завод за Статистика, МАКСТАТ База

Во регионот, за потребите од сточна храна, се користат ливадите и пасиштата за производство на сено.

Табела: Површина на ливади и пасишта и производство на сено

КУЛТУРА	ДОЛНЕНИ			КРИВОГАШТАНИ			КРУШЕВО		
	Површина ха	Производство		Површина	Производство		Површина	Производство	
		Вкупно (тони)	Приноси (кг/ха)		Вкупно (тони)	Приноси (кг/ха)		Вкупно (тони)	Приноси (кг/ха)
Ливади	1.789	3.085	1.724	896	2.240	2.500	878	2.089	2.379
Пасишта	755	418	554	213	170	798	6.518	5.003	768
ВКУПНО:		3.503			2.410			7.092	

Извор: Државен Завод за Статистика, МАКСТАТ База

Заради климатските услови на пелагониската низина, овоштарството и лозарството се помалку развиени. Главни овошки кои виреат во овој регион се јаболки, сливи и круши.

Табела: Број на овошни стебла и производство на овошје

КУЛТУРА	ДОЛНЕНИ			КРИВОГАШТАНИ			КРУШЕВО		
	Број на стебла	Производство		Број на стебла	Производство		Број на стебла	Производство	
		Вкупно (тони)	Приноси (кг/ха)		Вкупно (тони)	Приноси (кг/ха)		Вкупно (тони)	Приноси (кг/ха)
Цреши	64	1	16	17	0	0	384	1	1
Вишни	0	0	0	4	0	0	123	0	1
Кајсии	40	1	13	147	0	0	39	0	0
Дуњи	250	1	3	106	0	0	419	9	23
Јаболка	3.525	5	1	2.385	0	0	7.576	0	0
Круши	1.120	1	1	728	0	0	1.592	0	0
Сливи	8.070	8	1	5.020	0	0	20.010	0	0
Праски	110	0	0	39	0	0	5	0	0
Ореви	1.275	6	4	80	0	0	818	0	0
Бадеми	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Лозја	0	0	0	0	0	0	0	0	0
ВКУПНО:	14.454	23		8.526	0		30.966	10	

Извор: Државен Завод за Статистика, МАКСТАТ База

2.4.2 Природа, заштита на животна средина и климатски промени

Климатски карактеристики

Најголем дел од емисиите на стакленички гасови произлегуваат од секторот енергетика, односно од користењето на електрична енергија и горивото. Остатокот од емисиите се резултат на земјоделските активности и отпадот. Емисиите на стакленички гасови во најголем процент, 79,39%, резултираат од секторот енергетика, втор по големина извор на емисии на стакленички гасови се земјоделските практики со учество од 13,24%, додека отпадот заема 7,37% од општинските емисии.

Акциите предвидени со имплементација на стратегијата (СЦЗ) придонесуваат за ублажување на негативните ефекти од климатските промени и намалувањето на емисиите на стакленички гасови.

Приоритетни ќе бидат сите активности поврзани со органското земјоделство на територијата на ЛАГ. Притоа ќе се искористат сите активности поврзани со примена на истражувања, поставување на опрема / материјали што се еколошки, заштедувајќи енергија и ги намалува емисиите на стакленички гасови.

Акциите ќе бидат охрабрени преку трансфер на знаења и вештини, информации и едукација кои придонесуваат за намалување на неповолното влијание на земјоделското производство врз климатските промени, но и негативните влијанија на климатските промени врз земјоделското и неземјоделско производство.

Избор на емисии на стакленички гасови по сектор

Сектор	тони CO ₂ -eq/год.	%
Енергетика	24.664,62	79,39%
Напојување со ел. енерг. во приватно домување	9.439,41	30,38%
Напојување со ел. енерг. во јавни објекти	492,93	1,59%
Напојување со ел. енерг. за улично осветлување	385,10	1,24%
Индустрија и угостителство	3.222,14	10,37%
Транспорт	11.125,05	35,81%
Земјоделство	4.113,48	13,24%
Емисии на метан од ентерична ферментација	3.834,18	12,34%
Емисии на метан од управување со губрива	279,30	0,90%
Емисии на стакленички гасови од горење на растителни култури	0,00	0,00%
Шуми и шумарство	0,00	0,00%
Отпад	2.288,42	7,37%
Емисии на метан од депонии за цврст отпад	2.017,68	6,49%
Емисии на метан од резиденцијални/комерцијални органски отпадни води и талози	143,64	0,46%
Емисии на азотни оксиди од канализациите	127,1	0,41%
Вкупно (без шумарство)	31.066,52	100%
Вкупно (вклучувајќи шумарство)	31.066,52	100%

Почва

Пелагониската Котлина како најголема рамница во Република Македонија, поради специфичните климатски услови и поволната хидрографска мрежа се основни предуслови за плодната почва богата со хранливи материи

распространета по територијата на ЛАГ-от Агро Лидер. Поради овие причини, територијата на ЛАГ АГРО ЛИДЕР е позната по производство на жита, тутун и други култури, а воедно и водечка во поглед на млекопроизводството.

Шуми

Подрачјето на Општина Крушево претежно е средно, до високо планинско подрачје, просторот на целото подрачје е богато со шума и ја претставува Крушевската планина, како дел од Бушовата планина. На самата планина има голем број шумски пасишта, додека оголени делови постојат по благите била. Шумите со кои обилува подрачјето се релативно млади и девастирани и прилично се правилно распоредени. Најпрво започнува појасот на плоскач и цер, потоа се надоврзува појасот на дабовата шума со доминантниот даб горун, за на крај да се простира појасот на буковата шума, со што завршува шумската вегетацијата. Познати и позначајни букови шуми, кои воедно и се заштитени, како шуми со особени вегетациски вредности, се буковите шуми, во северозападниот дел кон врвот Мусица. Околу самиот град Крушево има вештачко подигнати борови насади и букови шуми (корија).

Останатиот дел од територијата на ЛАГ-от Агро Лидер се карактеризира со средно планинско подрачје без поголема шумска покриеност.

Отпадни води

Загадувањето на водите на територијата на ЛАГ-от Агро Лидер е застапено во реката Црна река. Биохемиската потрошувачка на кислород во реката Црна река во текот на годините бележи намалување, и во 2017 година се движи на ниво малку поголемо од 2%, што одговара на квалитет на водата од II класа.

2.4.3 Сточарство и живинарство

Условите за одгледување на добиток се доста поволни особено во повисоките реони, а исто така здравата и незагадена животна средина даваат одлични можности за развој на оваа стопанска гранка. Сточарството во вкупната деловна активност на територијата на овие три општини учествува со околу 20%. Во Кривогаштани се наоѓа еден од најголемите сточни пазари во Македонија.

Табела: Добиточен фонд по општини

	Долнени	Кривогаштани	Крушево
Говеда	4.200	3.200	3
Овци	7.680	4.462	7
Кози	80	/	930

Во општина Долнени веќе 10-ина години функционира Живинарската Фарма Долнени, со капацитет на дневно производство од 30.000 јајца. Истата претставува brownfield инвестиција, која се состоеше во санација и модернизација на веќе постоечки објекти.

На територијата на општините Кривогаштани и Долнени започна со работа комплексот на Везе Шари – Golden land насочен кон одгледување на говеда и производство на сточна храна.

2.4.4 Индустија

Индустриското производство во регионот е помалку развиено. Во регионот се регистрирани околу 500 активни компании, од кои доминантни се микро и малите компании.

Табела: Број на деловни субјекти по години

	Долнени	Кривогаштани	Крушево	Вкупно
2010	213	139	274	626
2011	206	118	264	588
2012	213	122	269	604
2013	203	110	255	568
2014	195	101	245	541
2015	194	105	233	532
2016	193	112	222	527
2017	197	115	203	515
2018	198	113	206	517
2019	200	115	204	519
2020	196	114	206	516

Извор: Државен Завод за Статистика, МАКСТАТ База

Активни деловни субјекти по големина, по општини, по години, состојба 31 декември

	2018					2019					2020				
	Вкупно	Микро	Мали	Средни	Големи	Вкупно	Микро	Мали	Средни	Големи	Вкупно	Микро	Мали	Средни	Големи
Кривогаштани	113	74	38	1	0	115	75	39	1	0	114	75	39	0	0
Крушево	206	154	51	1	0	204	151	52	1	0	206	146	59	1	0

	2018					2019					2020				
	Вкупно	Микро	Мали	Средни	Големи	Вкупно	Микро	Мали	Средни	Големи	Вкупно	Микро	Мали	Средни	Големи
Долнени	198	156	41	1	0	200	156	43	1	0	196	152	43	1	0

Извор: Државен Завод за Статистика, МАКСТАТ База

Табела: Деловни субјекти според сектори на дејност по општини во 2020 година

	2020		
	Долнени	Кривогаштани	Крушево
А Земјоделство, шумарство и рибарство	37	15	5
Б Рударство и вадење на камен	-	-	-
В Преработувачка индустрија	17	12	23
Г Снабдување со електрична енергија, гас, пареа и климатизација	-	-	-
Д Снабдување со вода; отстранување на отпадни води, управување со отпад; санација на околината	1	1	1
Ѓ Градежништво	8	4	8
Е Трговија на големо и трговија на мало; поправка на моторни возила и мотоцикли	66	43	69
Ж Транспорт и складирање	26	13	24
З Објекти за сместување и сервисни дејности со храна	12	7	22
С Информации и комуникации	1	2	6

И Финансиски дејности и дејности на осигурување	1	-	-
Ј Дејности во врска со недвижен имот	-	-	-
К Стручни, научни и технички дејности	2	1	8
Л Административни и помошни услужни дејности	1	2	2
Љ Јавна управа и одбрана; задолжително социјално осигурување	1	1	2
М Образование	8	2	4
Н Дејности на здравствена и социјална заштита	11	7	11
Њ Уметност, забава и рекреација	1	-	7
О Други услужни дејности	3	4	14
П Дејности на домаќинствата како работодавачи
Р Дејности на екстратериторијални организации и тела
Вкупно	196	114	206

Извор: Државен Завод за Статистика, МАКСТАТ База

Доминантни се микро и малите компании во секторот на трговија на големо и мало и услужни дејности

2.4.5 Туризам

Туризмот како деловна активност е најразвиен во општина Крушево, каде што има 15-ина хотели и вили. Поголеми сместувачки капацитети во Крушево се: хотел Монтана и неодамна до-изградениот хотел Панорама. Во Крушево и околината постојат и повеќе капацитети за приватно сместување. Според податоците на Државниот Завод за Статистика, туристичката понуда во Крушево се состои од:

- 220 легла – хотелски капацитети
- 560 категоризирани легла – приватно сместување
- 150 легла – манастирски комплекси
- 670 – седишта во угостителски објекти.

Во последните три години се забележува раст на реализираните ноќевања во Крушево, но сеуште постои можност за понатамошна поддршка за достигнување на вредностите од 2011 и 2012 година.

Табела: Број на реализирани ноќевања по тип на гост и години

	Крушево		
	Домашни	Странски	Вкупно
2011	84.916	13.779	98.695
2012	62.926	15.971	78.897
2013	51.544	14.206	65.750
2014	44.103	16.861	60.964
2015	48.040	11.349	59.389
2016	37.545	5.966	43.511
2017	39.506	7.235	46.741
2018	41.801	9.725	51.526

Извор: Државен Завод за Статистика, МАКСТАТ База

Поважни културно-уметнички и спортски настани кои привлекуваат туристи во регионот се:

- Научно-културните средби „10 дена Крушевска република“ – Крушево,
- Фестивалот на народни инструменти и песни „Пеце Атанасовски“ – Долнени,
- „Крушево Етно Град“ – Крушево,

- „Денови на македонската носија” – Кривогаштани

Останати настани

- Озон Крушево
- Параглајдинг настани.
- Крушево низ корија
- Ролер ски куп
- When in Krushevo

Во регионот работат 40-ина ресторани и други угостителски објекти со вкупен капацитет од околу 1000 седишта.

Табела: Капацитети во угостителството, по општини

Општина	Угостителски објекти		Број на седишта		Површина на објектите		Број на вработени	
	број	%	број	%	м ²	%	вкупно	%
Република Македонија	4.740	100	192.461	100	339.289	100	16.216	100
Пелагониски регион	514	10,84	22.560	11,72	36.052	10,63	1.891	11,66
Прилеп	135	2,85	6.512	3,38	9.769	2,88	517	3,19
Долнени	16	0,34	133	0,07	690	0,20	31	0,19
Кривогаштани	7	0,15	312	0,16	380	0,11	12	0,07
Крушево	15	0,32	605	0,31	883	0,26	33	0,20
Територија на 4-те општини	173	3,6%	7.562	3,9%	11.722	3,5%	593	3,7%

Извор: Државен Завод за Статистика, Попис на угостителството 2008

Бројот на угостителски објекти на територијата на ЛАГ-от Агро Лидер изнесува 33,7% од вкупниот број на угостителски објекти во Пелагонискиот регион или 3,6% од вкупниот број на угостителски објекти во државата. Бројот на седишта во угостителските објекти на територијата на ЛАГ-от Агро Лидер изнесува 33,5% од вкупниот број на седишта во угостителските објекти во Пелагонискиот регион или 3,9% од вкупниот број на седишта во угостителски објекти во државата.

Површината на угостителски објекти на територијата на ЛАГ-от Агро Лидер изнесува 32,5% од вкупната површина на угостителски објекти во Пелагонискиот регион или 3,5% од вкупната површина на угостителски објекти во државата.

Бројот на вработени во угостителските објекти на територијата на ЛАГ-от Агро Лидер изнесува речиси 31,4% од вкупниот број на вработени во угостителските објекти во Пелагонискиот регион или 3,7% од вкупниот број на вработени во угостителските објекти во државата.

Од ова можат да се извлечат следните заклучоци:

- Бројот на седишта по угостителски објект на територијата на ЛАГ-от Агро Лидер изнесува речиси 43,7, и е поголем од националниот просек кој изнесува 40,6, и приближно еднаков со просекот во Пелагонискиот регион кој изнесува речиси 44 седишта по објект.

- Бројот на вработени по седиште во угостителските објекти на територијата на ЛАГ-от Агро Лидер изнесува речиси 0,078, и е помал од просеците на национално ниво и во Пелагонискиот регион кои изнесуваат приближно 0,084.

- Бројот на м² по седиште во угостителските објекти на територијата на ЛАГ-от Агро Лидер изнесува 1,55 и е малку помал од просекот во Пелагонискиот регион кој изнесува 1,6, а помал од просекот на национално ниво кој изнесува 1,76.

- Бројот на вработен по м² од угостителските објекти на територијата на ЛАГ-от Агро Лидер изнесува 0,05 и е малку поголем од националниот просек (0,048), но е незначително помал од просекот во Пелагонискиот регион (0,052).

Од сето ова може да заклучи дека објектите за сместување на територијата на ЛАГ-от Агро Лидер НЕ претставуваат значителен процент од објектите за сместување во Пелагонискиот регион кој според статистиките се наоѓа на 2-ро место и според бројот на соби и бројот на легла во Република Северна Македонија. Објектите за сместување на територијата на ЛАГ-от Агро Лидер се во просек со помал капацитет (соби и легла), помала површина, а исто така се опслужуваат со помал број на вработени во споредба со просекот на ниво на држава.

На територијата на ЛАГ-от Агро Лидер има голем број на верски објекти: цркви, џамии и манастири кои се градени во сите различни историски периоди почнувајќи од ранохристијанството, па сè до периодот на новото време и XX век.

3. Други мерки за структурен развој

На територијата на ЛАГ-от Агро Лидер има значителни институционални капацитети што може да се искористат за одржлив територијален развој преку подготовка и спроведување на проекти.

Покрај четирите единици на локална самоуправа и нивните ЈКП на територијата на ЛАГ-от ПелаГонија функционира Подрачната единица (ПЕ) на Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство (МЗШВ), а тука се наоѓа и подрачна канцаларија на Агенцијата за поттикнување на развојот на земјоделството (АПРЗ). Подрачната единица на МЗШВ ја спроведува земјоделската политика, води евиденција на земјоделците и врши инспекција, додека АПРЗ и работните единици Прилеп, Крушево, Кривогаштани и Долнени исто така ја спроведува земјоделската политика, придонесува за унапредување на земјоделството преку давање на советодавни услуги за земјоделците и нивна едукација.

За спроведување на стратегијата за локален развој на руралните средини на територијата на ЛАГ-от Агро Лидер на располагање се мерки што се финансираат од централниот буџет во рамки на годишната програма за финансиска поддршка на руралниот развој и мерки во рамки на инструментт за претпристапна помош на ЕУ ИПА, Компонента V Земјоделство и рурален развој (ИПАРД).

Во Програма за финансиска поддршка на руралниот развој за спроведување на стратегијата на ЛАГ-от Агро Лидер му стојат на располагање, меѓу другите и следниве мерки:

- Мерка 321 Подобрување на квалитетот на живот во рурални средини
- Мерка 322 Обнова и развој на селата
- Мерка 323 Зачувување и унапредување на традиционалните вредности во руралните подрачја
- Мерка 411 Поддршка за здобивање на знаења и вештини за подготвување и реализација на стратегии за локален развој на рурални средини
- Мерка 413 Реализација на стратегии за локален развој на руралните средини.

Општа цел на ИПАРД е обезбедување на финансиска помош за одржливо земјоделство и рурален развој како подготовка на земјите-кандидати за спроведување на Заедничката земјоделска политика (ЗЗП) и управување со средствата од Унијата. Таа е единствена компонента која е насочена кон приватниот сектор поради што е

исклучително значајна за националното стопанство и за секторот кој го поддржува. Таа функционира врз основа на партнерско кофинансирање при што половина од средствата се јавни фондови (од кои 75% отпаѓаат на Европскиот фонд за земјоделство и рурален развој – ЕАФРД, а 25% на буџетот на Република Македонија), а другата половина се приватни фондови на самиот инвеститор. Со одобрување на ИПАРД, како главни долгорочни приоритети за Република Македонија од страна на ЕК се утврдени:

- подобрување на конкурентноста на земјоделските стопанства и прехранбената индустрија преку модернизирање на производствените капацитети и инфраструктура, унапредување на квалитетот на земјоделските производи и подобрување на нивниот маркетинг во насока на зголемување на извозот;
- подготовка на земјата за успешно спроведување на програмите за поддршка финансирани од ЕАФРД, по нејзиното пристапување во Унијата;
- усогласување на македонскиот земјоделско-прехранбен сектор со новата ЗЗП, преку подобрување на ветеринарните стандарди и зголемена заштита на животната средина; - пренасочување на државната помош во земјоделството од субвенции кон инвестиции;
- обезбедување на одржлив земјоделски, социо-економски и рурален развој преку исполнување на стандардите на *acquis communautaire*, подобрување на стандардот на земјоделците и зголемување на вработеноста во руралните средини преку диверзификација на руралните активности и
- изградба на техничкиот капацитет на администрацијата.

5-тата компонента – ИПАРД за Северна Македонија се предвидени финансиски средства распределени во 3 приоритетни оски:

1. Приоритетна оска 1 – Подобрување на пазарната ефикасност и спроведување на ЕУ стандардите;
2. Приоритетна оска 2 – Подготвителни активности за спроведување на мерки за заштита на земјоделската средина (Leader+) и
3. Приоритетна оска 3 – Развој на руралната економија.

Спроведувањето на ИПАРД се врши преку институциската структура на ИПА создадена како резултат на процесот на децентрализација на имплементациониот систем на помошта од ЕУ и која како заеднички институции ги има следните: Компетентен службеник за овластување (КСО), Национален службеник за овластување (НСО), Национален фонд (НФ), Национален ИПА координатор (НИПАК), програмски службеници за овластување (ПСО) и Ревизорско тело, додека како посебни институции задолжени исклучиво за реализација на ИПАРД се: Тело за управување со ИПАРД, ИПАРД агенција и Комитет за мониторинг на ИПАРД.

ИПАРД агенцијата во Република Македонија е Агенцијата за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој (АФПЗРР). Таа е надлежна институција и договорен орган за спроведување на Инструментот за претпристапна помош за рурален развој на ЕУ (ИПАРД). Таа објавува повици за доставување на барања од страна на заинтересирани физички и правни лица од Република Македонија за користење на средства од ИПАРД. Програмата за следните досега акредитирани мерки:

- 1) Приоритетна Оска 1/ Мерка 101 - Инвестиции на земјоделските стопанства со цел нивно реструктурирање и надградба за достигнување на стандардите на Европската Унија;
- 2) Приоритетна Оска 1/ Мерка 103 - Инвестиции за преработка и маркетинг на земјоделските и рибните производи со нивно реструктурирање и надградба за достигнување стандардите на Европската Унија и
- 3) Приоритетна Оска 3/ Мерка 302 - Диверзификација и развој на руралните економски активности.

Покрај останатите надлежности, функцијата на АФПЗРР во врска со реализација на ИПАРД програмата се состои од административни проверки (прием на барања, одобрување на проекти, одобрување на исплати), извршување на исплати, проверки на терен, водење на бази на податоци и подготовка на извештаи и анализи поврзани со реализација на ИПАРД програмата.

Земајќи ги во предвид средствата алоцирани во оваа програма и дека таа функционира врз принципот на партнерско кофинансирање при што во една инвестиција инвеститорот учествува со 50% од износот, а останатите 50% се грант, тогаш може да се заклучи дека ефектот од оваа програма за земјоделството и руралниот развој потенцијално може да биде многу голем.

3.1 Резиме на анализата на окружувањето

Анализата на окружувањето покажа дека главни области во коишто се потребни интервенции и во кои можат да се постигнат реални и мерливи резултати, во согласност со LEADER програмата, се проекти во областите на:

- Земјоделско производство,
- Заштита на животна средина и климатски промени
- Сточарство и живинарство,
- Туризам,
- Социјална заштита и социјални услуги
- Развој на бизнис заедницата и креирање на можности за вработување
- Здравство,

Во моментот, во Министерството за Земјоделство, Шумарство и Водостопанство (МЗШВ), во Македонија се регистрирани 13 ЛАГ-ови. Во очекување на акредитација од ЕУ за повлекување средства за Локалните Акциони Групи, МЗШВ најави поддршка на ЛАГ-овите во вкупен износ од 10 милиони денари. Со евентуално добивање на овие средства, како и средства од други донатори и институции, а во очекување на средствата од ЕУ, ЛАГ АГРО ЛИДЕР во следниот период треба да работи на зајакнување на интерните капацитети и разработка на идеи за можни проекти во согласност со LEADER програмата.

4. SWOT АНАЛИЗА

СВОТ анализата претставува алатка која помага во идентификација и интерпретација на стратешките приоритети.

4.1 SWOT Анализа на регионот

SWOT анализата на регионот има за цел да се утврдат потенцијалите на регионот, како и областите во кои може да се превземе акција.

SWOT Анализа на регионот

Силни страни	Слаби страни
<ul style="list-style-type: none"> - Природни потенцијали на регионот, - Достапност на земјиште за обработка, - Рурална област со развиено земјоделство, сточарство и туризам, - Чиста животна средина, - Културно историски наследства. 	<ul style="list-style-type: none"> - Стареене на населението, - Недоволно можности за вработување на населението, - Недоволна посветеност на заштита на животна средина и климатски промени, особено во земјоделскиот сектор - Недоволно развиена инфраструктура, - Недостаток на финансиски средства за локален развој.
Можности	Закани
<ul style="list-style-type: none"> - Потенцијали на регионот за додадена вредност во земјоделството, животната средина, климатски промени, сточарството, биомаса и туризам. 	<ul style="list-style-type: none"> - Миграција на населението кон градовите и местата со поголеми можности, - Намалување и стареење на населението, - Политички состојби во државата (одолговлекување на пристапот кон ЕУ).

Како силни страни на регионот се јавуваат природните потенцијали и достапноста на земјиште за обработка. Регионот има големо искуство во земјоделството и сточарството, но тие се од екстензивен тип. Силна страна е и тоа што регионот спаѓа во групата на рурални области, нема големи индустриски капацитети кои би ја загадувале околината. Регионот е богат и со културно историски наследства.

Како слаби страни утврдени се возраста на населението, недоволна посветеност на заштита на животна средина и климатски промени, недоволно можности за вработување на младото население и недоволно развиена инфраструктура.

Можностите произлегуваат од природните потенцијали на регионот, во вид на додавање вредност во земјоделството, заштита на животна средина и климатски промени, сточарството, биомаса и туризам.

Закани се намалување и стареење на населението, отселување на населението кон градовите и други места со поголеми можности. Политичките состојби во државата влијаат на регионот преку намалување на економските активности и воздржаноста на деловните субјекти од нови инвестиции.

4.2 SWOT Анализа на ЛАГ АГРО ЛИДЕР

СВОТ анализата на здружението ЛАГ АГРО ЛИДЕР има за цел да се идентификуваат силните и слабите страни на здружението, како и можностите и заканите, со цел поставување стратегии и правци за развој за следниот период.

SWOT Анализа на ЛАГ АГРО ЛИДЕР

Силни страни	Слаби страни
<ul style="list-style-type: none"> - Менаџерски тим посветен целосно во функционирање на ЛАГ-от - Неколкугодишно искуство во работа на развојни проекти, - Дел од големата мрежа на ЛАГ организации низ цела Европа. 	<ul style="list-style-type: none"> - Мал тим кој во моментот е активен во ЛАГ-от, - Недоволно финансиски средства за функционирање на ЛАГ-от, - Фокус.
Можности	Закани
<ul style="list-style-type: none"> - Активно вклучување на другите чинители во тековното работење, - Партнерства со домашни и странски сродни здруженија, - Финансирања на проекти и активности од домашни и меѓународни извори. 	<ul style="list-style-type: none"> - Неспроведување на ЛЕАДЕР пристапот во Македонија.

Главна силна страна е тимот на ЛАГ АГРО ЛИДЕР кој целосно е посветен на успешно функционирање на организацијата. Во изминатиот период, од 2014 година па наваму, организацијата успешно реализираше неколку проекти со што тимот се стекна со потребно искуство. Силна страна е и големата мрежа на ЛАГ организации низ Европа.

Како слаба страна утврдена е тековната големина на тимот. Во моментот ЛАГ-от нема доволно финансиски средства за обезбедување континуирано вработување на најмалку еден постојан вработен и опстанокот на здружението се бара во пронаоѓање на проекти финансирани од донаторски организации.

Можностите се гледаат во поактивно вклучување на другите чинители во работењето на ЛАГ-от, креирање на партнерства со домашни и странски сродни здруженија и организации. Во поглед на финансирањето на работењето и проекти, како можни извори на финансирање се домашни и странски организации и институции кои се занимаваат со поддршка на развојни проекти.

5. ВИЗИЈА, МИСИЈА И ВРЕДНОСТИ

5.1. Визија

Визијата на ЛАГ АГРО ЛИДЕР е територијата на делување да биде препознатлива по чистата еколошка средина, конкурентното земјоделство, зголемен број на мали и средни претпријатија, создадени предуслови за развој на рурален туризам, на која преку одржлив рурален развој, силно партнерство и мобилност на локалните ресурси, постојано се подобруваат социо-економските услови на руралното население.

ВИЗИЈА:

ОДРЖЛИВ РУРАЛЕН РАЗВОЈ НА ТЕРИТОРИЈАТА НА ЛАГ АГРО ЛИДЕР

5.2. Мисија

ЛАГ АГРО ЛИДЕР се стреми да обезбеди услови за достигнување подобра иднина за руралните области, со просперитетни бизниси и просперитетни заедници. ЛАГ АГРО ЛИДЕР ќе обезбедува стручни совети, професионална поддршка и практична помош со што ќе им помогне на руралните бизниси и заедници да ги достигнат своите цели. Иницијативите и активностите ќе ги спроведува на неколку нивоа:

- **Рурални бизниси**
 - Поддршка на растот и одржливост на бизнисите
 - Поддршка на растот на квалитетот и квантитетот на работни места во руралните средини
 - Промоција на важноста на малите рурални бизниси во пошироката економија
 - Континуирано идентификување на бариери за раст, како и средства со кои овие бариери ќе се надминат.
- **Рурални заедници**
 - Поддршка на заедниците да ги задржат и развијат своите услуги
 - Поддршка на заедниците во достигнување само-одржливост
 - Подигнување на профилот на руралните средини
 - Помош на руралните заедници да развиваат нови иновативни проекти и да започнат бизниси во заедницата.
- **Јавен сектор**
 - Помош во поврзување на јавниот сектор со локалното население и бизнисите
 - Јакнење на капацитетите во јавниот сектор, преку информации и докази, со што ќе им се помогне во реализацијата на нивните планови.
- **Граѓански сектор**
 - Зајакнување на капацитетите на граѓанските организации кои делуваат на територијата на ЛАГ АГРО ЛИДЕР

МИСИЈА

- **Да изградиме репутација на доверлив и независен партнер препознатлив од сите заинтересирани страни: жителите, бизнис заедницата, јавниот сектор и донаторите;**
- **Да препознаваме и помагаме развој на проекти кои придонесуваат кон развојот на заедницата;**
- **Да станеме прв избор на различни извори на финансирање на проекти и донатори.**

5.3. Вредности

Вредностите на ЛАГ АГРО ЛИДЕР произлегуваат од функцијата на здружението и неговите цели:

- Поттикнувањето на одржливиот развој на земјоделството и руралната средина е од фундаментално значење за сè што правиме.
- Го цениме и вреднуваме придонесот на сите наши соработници. Нашиот успех зависи од силната индивидуална посветеност и од нашата способност да работиме како тим.
- Се трудиме да развиеме и одржуваме добри работни односи со организации и луѓе со кои делиме заеднички интереси.
- Фокусирани сме кон постигнување резултати и ефикасно користење на расположливите ресурси.

6. СТРАТЕШКО ПЛАНИРАЊЕ

Во дефинирање на фокусот и стратегиите на организацијата беше користена методата на стратешка мапа. Стратешката мапа е алатка која дава макро поглед на стратегијата на една организација, и претставува визуелна рамка на причинско-последичната врска меѓу компонентите на организациската стратегија и се користи за интегрирање на четирите избалансирани перспективи на секоја организација:

- перспектива на резултати,
- перспектива на корисници / клиенти / членови,
- внатрешни деловни процеси, и
- учење и развој.

Стратешката мапа обезбедува конзистентен начин за прикажување на стратегијата на организацијата, што овозможува полесно поставување на стратешките цели и нивно управување.

Врз основа на SWOT анализата и воспоставените визија, мисија и вредности, беше креирана стратешка мапа која обезбедува визуелен поглед на патот за остварување на визијата и мисијата.

6.1 Стратешка мапа

ВИЗИЈА: ОДРЖЛИВ РУРАЛЕН РАЗВОЈ НА ТЕРИТОРИЈАТА НА ЛАГ АГРО ЛИДЕР						
МИСИЈА: <ul style="list-style-type: none"> • Да изградиме репутација на доверлив и независен партнер препознатлив од сите заинтересирани страни: жителите, бизнис заедницата, јавниот сектор и донаторите; • Да препознаваме и помагаме развој на проекти кои придонесуваат кон развојот на заедницата; • Да станеме прв избор на различни извори на финансирање на проекти и донатори. 						
Теми / Мотиви	Лидерство	Оперативна ефикасност	Резултати	Долгорочна одржливост	Иновативност	Комуникации
Перспектива на чинителите - Основачи - Членови - Жители - Бизнис заедница - Донатори - Партнери	УСПЕШНО РЕАЛИЗИРАНИ РАВОЈНИ ПРОЕКТИ НА ТЕРИТОРИЈАТА НА ЛАГ АГРО ЛИДЕР					
	Развој и подобрување на конкурентноста на: - Земјоделското производство - Преработувачката индустрија - Туризмот	Подобрување на квалитетот на живеење	Заштита на животната средина	Вработувања		
Перспектива на интерни процеси	ПРАГМАТИЧНОСТ И ОПЕРАТИВНА ЕФИКАСНОСТ					
	Континуирано следење на состојбите на територијата на ЛАГ-от	Воспоставување и одржување мрежа на надворшени соработници	Подготовка на проектни апликации	Ефективни промотивни активности		
	Следење на активни и потенцијални извори за финансирање на проекти	Развој и давање консултантски услуги	Ефективна комуникација со чинителите			
Перспектива на развој на организациски капацитети	ОРГАНИЗАЦИСКА ИНФРАСТРУКТУРА И РАСТ					
	Обуки за вработените и тимот	Примена на ИТ технологии	Градење партнерства од вредност	Развој на организациската структура		
Перспектива на финансиско управување	ДОЛГОРОЧНА ФИНАНСИСКА ОДРЖЛИВОСТ					
	Обезбедување континуирани приходи за функционирање на ЛАГ АГРО ЛИДЕР			Финансиски менаџмент и ефикасно управување со трошоците		

6.2 Рамка на врамнотезени мерила (Balanced Scorecard - BSC)

ВИЗИЈА: ОДРЖЛИВ РУРАЛЕН РАЗВОЈ НА ТЕРИТОРИЈАТА НА ЛАГ АГРО ЛИДЕР			
МИСИЈА:			
<ul style="list-style-type: none"> • Да изградиме репутација на доверлив и независен партнер препознатлив од сите заинтересирани страни: жителите, бизнис заедницата, јавниот сектор и донаторите; • Да препознаваме и помагаме развој на проекти кои придонесуваат кон развојот на заедницата; • Да станеме прв избор на различни извори на финансирање на проекти и донатори. 			
	Мерила	Цели	Активности / Забелешки
Перспектива на чинителите - Основачи - Жители - Бизнис заедница - Донатори - Партнери	Реализирани развојни проекти	> 3 годишно	Годишен оперативен план
	Реализирани консултантски услуги	> 3 годишно	Годишен оперативен план
	Корпоративно управување	Сите средства потрошени според поставените буџети	Воспоставен систем за следење и управување на трошоците
Перспектива на интерни процеси	Проектни апликации	> 5 поднесени апликации годишно	Годишен оперативен план
	Развој на консултантски услуги	> 1 Консултантски услуги развиени годишно	Годишен оперативен план
	Секторски анализи	Годишно ажурирање на податоци за бизнис екосистемот	Годишен оперативен план
Перспектива на развој на организациски капацитети	Реализирани обуки	Посета на најмалку 2 обуки	План за обуки
	Ажурирање на веб страната	Ажурирана веб страна на неделно ниво	Маркетинг и промотивен план
	База на компании	База на компании	Годишен оперативен план
Перспектива на финансиско управување	Приходи од проекти	> 50.000 Евра годишно	
	Приходи од консултантски услуги	> 5.000 Евра годишно	
	Приходи од донации	> 3.000 Евра годишно	
	Акумулација на финансиски средства	> 1.000 Евра годишно	

6.3 Елаборација на стратешката мапа

6.3.1 Мотиви (Теми)

Мотивите претставуваат стратешки фокуси на организацијата. Во процесот на стратешко планирање беа идентификувани следните мотиви:

- **Лидерство** – произлегува од поставените визија и мисија на организацијата. ЛАГ АГРО ЛИДЕР се гледа себеси како лидер во идентификување, подготовка и реализација на развојни проекти на територијата на којашто делува.
- **Оперативна ефикасност** – е способноста на организацијата да доставува услуги на своите клиенти на најекономичен начин, при истовремено обезбедување висок квалитет на своите услуги и поддршка.
- **Резултати** – се мерилата кои покажуваат како организацијата ги достигнува своите визија и мисија. Фокусот на ЛАГ АГРО ЛИДЕР е да оствари мерливи резултати од своето работење кои се релевантни и се во функција на причината за постоењето на организацијата.
- **Долгорочна одржливост** – во современото деловно окружување бара посветеност и фокус кон стратешките цели, способност да се биде флексибилен и фокус кон потребите на корисниците.
- **Иновативноста** – е важна за здружението. Достигнувањето на целите, во услови на ограничени ресурси, зависи од способноста на организацијата брзо да ги вклучи промените во деловните практики преку креирање и / или усвојување на нови идеи, кои додаваат вредност во форма на зголемена конкурентност и одржливост

6.3.2 Перспектива на чинители

Перспективата на чинителите се однесува на начинот на којшто чинителите гледаат на резултатите и успешноста на организацијата во врска со стратешките насоки. Резултатите се изразени преку главната тема: Успешно реализирани развојни проекти на територијата на ЛАГ АГРО ЛИДЕР. Тоа подразбира:

- Континуиран развој и подобрување на конкурентноста на клучните индустриски гранки во регионот:
 - Земјоделското производство
 - Заштита на животна средина
 - Преработувачката индустрија
 - Туризмот
- Подобрување на квалитетот на живеење за сите жители во регионот – образование, здравствена заштита, инфраструктура,
- Заштита на животната средина,
- Отварање нови работни места за руралното население.

6.3.3 Перспектива на интерни деловни процеси

За да се достигне перспективата на чинителите, организацијата мора да работи на развој на своите внатрешни процеси, бидејќи тие се оние кои ќе обезбедат достигнување долгорочните цели. Клучните процеси се:

- Континуирано следење на состојбите на територијата на ЛАГ АГРО ЛИДЕР,
- Воспоставување и одржување мрежа на надворешни соработници,
- Развој на проекти и подготовка на проектни апликации,
- Ефективни промотивни активности на здружението и регионот,
- Континуирано следење на активни и потенцијални извори за финансирање на проекти,

- Развој и спроведување консултантски услуги.

6.3.4 Перспектива на учење и раст – развој на организациски капацитети

Достигнувањето на претходните преспективи зависи од способноста на организацијата да учи и расте. Организацијата мора да инвестира во луѓе, системи и процедури за да ги достигне долгорочните цели. Учењето и растот се однесуваат на:

- Човечки ресурси
 - Размена на искуства, знаење и информации
 - Општи и специјализирани обичаи за вработените во организацијата
- Информациски технологии
 - Дatabази на извештаи, истражувања, проектни активности
 - Современа и ажурирана веб страна за промоција на здружението и споделување на информации и резултати
- Партнерства од вредност
 - Креирање партнерства кои ќе го зголемат организацискиот капацитет на организацијата

6.3.5 Перспектива на финансиско управување

Успешноста на организацијата зависи од можноста да обезбеди финансиска одржливост. Финансиска стабилност може да се достигне преку:

- Обезбедување континуирани приходи за функционирање на организацијата,
- Адекватно финансиско управување и континуирано подобрување на ефикасноста на управување со трошоците.

6.4 Елаборација на рамката на врамнотежени мерила (BSC)

Рамката на врамнотежени мерила, во комбинација со стратешката мапа, претставува стратешки систем за планирање и менаџмент кој организациите ги користат за:

- Комуницирање на целите коишто организацијата се обидува да ги достигне,
- Усогласување на секојдневната работа со стратегијата,
- Постапување приоритети на проекти, производи и услуги
- Мерење и следење на напредокот кон стратешките цели.

Мерилата во рамката на врамнотежени мерила произлегоа од поставените визија и мисија, дефинираната стратешка мапа, како и производите и услугите кои ги дава организацијата.

7. Стратешки цели, приоритети и мерки

Во стратегијата на ЛАГ-от Агро Лидер се дефинирани 5 стратешки цели и 14 приоритети.

СЦ 1. Да се зголеми вработеноста во руралните средини

П.1.1. Поттикнување на претприемништвото и самовработувањето во руралните средини

- М.1.1.1. Едукација за претприемништво и самовработување
- М.1.1.2. Информирање за достапните домашни фондови за поттикнување на претприемништвото

П.1.2. Поддршка на постојните МСП

- М.1.3.1. Вмрежување на постојните МСП
- М.1.3.2. Подобрување на капацитетите и промовирање на постојните МСП

П.1.3. Создавање предуслови за развој на рурален туризам

- М.1.3.1. Подобрување на условите во туристичките капацитети
- М.1.3.2. Подобрување на туристичката инфраструктура
- М.1.3.3. Едукација на населението за рурален туризам
- М.1.3.4. Развој на активен туризам
- М.1.3.5. Развој и промоција на територијата на ЛАГ-от Агро Лидер како туристичката дестинација

СЦ 2. Да се подобри конкурентноста на земјоделско-прехранбениот сектор

П.2.1. Модернизација на земјоделското производство и прехранбената индустрија

- М.2.1.1. Едукација на земјоделците и преработувачите
- М.2.1.2. Поттикнување и изградба на системи за наводнување
- М.2.1.3. Воведување на нови технологии и иновации во земјоделското производство и преработувачкиот сектор
- М.2.1.4. Здружување на земјоделците (кластери, задруг)
- М.2.1.5. Дигитализација и “smart farming”

П.2.2. Стандардизација на земјоделското производство

- М.2.2.1. Брендмирање на производи
- М.2.2.2. Воведување на стандарди во земјоделското производство

СЦ 3. Да се заштити животната средина и да се намали влијанието на климатските промени на територијата на ЛАГ-от Агро Лидер

П.3.1. Интегрирано управување со отпадот

- М.3.1.1. Намалување на бројот на диви депонии
- М.3.1.2. Подобрување на техничките ресурси за искористување на отпадот
- М.3.1.3. Искористување на органскиот отпад

П.3.2. Искористување на обновливите извори на енергија и енергетска ефикасност

- М.3.2.1. Подобрување на енергетската ефикасност
- М.3.2.2. Промовирање на искористувањето на ОИЕ
- М.3.2.3. Поттикнување на земјоделците за одгледување на растенија за производство на биомаса.

П.3.3 Намалување на влијанието на климатски промени во земјоделскиот сектор

- М.3.3.1. Намалување на емисиите на штетни гасови
- М.3.3.2. Подобрено управување со ѓубриво
- М.3.3.3 Намалување на штетното влијание врз животната средина
- М.3.3.4. Соработката и пренесување на искуства на избрани теми, едукација на членовите на ЛАГ и остантото население. Презентирање на добри еколошки практики

П.3.4. Заштита на површинските и подземните води

- М.3.4.1. Намалување на загадувањето на површинските води
- М.3.4.2 Намалување на користењето на пестициди за заштита на подземните води
- М.3.4.3. Намалување на загадувањето од индустријата
- М.3.4.4. Зголемување на свеста на населението во населените места за заштита на водите

СЦ 4. Да се подобри квалитетот на живот во руралните средини**П.4.1. Учество во креирање на локални политики и програми**

- М.4.1.1. Вклучување на родовата перспектива во локалните политики
- М.4.1.2. Креирање на локален младински совет
- М.4.1.3. Подобрување на капацитетите на месните заедници

П.4.2. Воведување и подобрување на социјалните и здравствените услуги во руралните средини

- М.4.2.1. Советодавни услуги за превентива и заштита од болести
- М.4.2.2 Воведување на социјални услуги (помош и нега во домот, персонална асистенција, услуги за поддржано вработување)
- М.4.2.3. Воведување на примарна здравствена заштита
- М.4.2.4. Подобрување на социјалниот статус на ранливи групи на граѓани (стари лица, жени и деца)

П.4.3. Заштита и промоција на културно и историското наследство

- М.4.3.1. Промоција на културно и историското наследство
- М.4.3.2. Заштита на културно и историското наследство
- М.4.3.3. Организација на спортски и културно-забавни настани

СЦ5. Институционално јакнење на ЛАГ АГРО ЛИДЕР**П.5.1. Зајакнување на ЛАГ-от Агро Лидер**

- М.5.1.1. Подобрување на внатрешните процеси преку градење на капацитети
- М.5.1.2. Градење на капацитети на членките и потенцијалните членки
- М.5.1.3. Промоција на ЛАГ АГРО ЛИДЕР

П.5.2. Вмрежување на ЛАГ-от

- М.5.2.1. Вмрежување на територијата на која делува ЛАГ-от.
- М.5.2.2. Соработка со други ЛАГ-ови и меѓународна соработка

П.5.3. Спроведување на проекти

- М.5.3.1. Спроведување на Стратегијата на ЛАГ-от
- М.5.3.2. Планирање, подготовка и спроведување на проекти
- М.5.3.3. Изработка на анализи, студии и др. документи за територијата на ЛАГ-от и од областа на руралниот развој

7. ОПИС НА ПЛАНИРАНИ АКТИВНОСТИ И ИДЕИ И/ИЛИ ПРИМЕРИ ЗА ПРОЕКТИ КОИ ШТО ТРЕБА ДА СЕ СПРОВЕДАТ

7.1 СЦ 1. Да се зголеми вработеноста во руралните средини

Приоритет/ Мерка	Активности	Временска рамка
П.1.1. Поттикнување на претприемништвото и самовработувањето во руралните средини		
М.1.1.1. Едукација за претприемништво и самовработување	Пр.1.1.1.1. Презентации за поттикнување на претприемништвото и самовработувањето во руралните средини	
	Пр.1.1.1.2. Организирање на обуки за започнување на сопствен бизнис	2021-2025
	Пр.1.1.1.3. Промовирање на женското претприемништво	2022-2024
М.1.1.2. Информирање за достапните домашни фондови за поттикнување на претприемништвото	Пр.1.1.2.1. Организација на настани за информирање за достапните домашни фондови за поттикнување на претприемништвото	2021-2025
	Пр.1.1.1.2. Обезбедување поддршка во вид на правна и административна помош за пријавување на разни фондови за поттикнување на претприемништвото	2021-2025
П.1.2. Поддршка на постојните МСП		

М.1.2.1. Вмрежување на постојните МСП	Пр.1.2.1.1. Организација на настани за вмрежување на МСП.	2021 - 2023
	Пр.1.2.1.2. Поврзување на МСП со научно - образовните институции	2021 - 2023
	Пр.1.2.1.3. Поддршка на МСП за истражување и развој на нови иновативни производи и услуги и производи со повисока додадена вредност.	2021 – 2024
М.1.2.2. Подобрување на капацитетите и промовирање на постојните МСП	Пр.1.2.2.1. Поддршка за извозна промоција на постојните МСП	2021 - 2023
	Пр.1.2.2.2. Подобрување на капацитетите на менаџерите во МСП	2021 - 2023
	Пр.1.2.2.3. Поддршка за воведување стандарди за квалитет во постојните МСП	2021 - 2024
	Пр.1.2.2.4. Промовирање на иновативни производи и услуги на постојните МСП	2021 - 2024
	Пр.1.2.2.5. Поддршка за заштита на интелектуална сопственост и сертифицирање на производи	2021– 2025

П.1.3. Создавање предуслови за развој на рурален туризам		
М.1.3.1. Подобрување на условите во туристичките капацитети	Пр.1.3.1.1. Евиденција на постоечките сместувачки капацитети во руралните средини	2021 – 2022
	Пр.1.3.1.2. Инвестиции во реконструкција и опремување на сместувачки капацитети во руралните средини	2022 – 2025
	Пр.1.3.1.3. Категоризација на приватните сместувачки капацитети во руралните средини согласно постојната законска регулатива	2021 – 2024

	Пр.1.3.1.4. Категоризација на туристичките објекти на територијата на ЛАГ-от	2021– 2023
М.1.3.2. Подобрување на туристичката инфраструктура	Пр.1.3.2.1. Подготовка на техничка документација за изградба на пристапни патишта до туристичките локалитети	2021 – 2024
	Пр.1.3.2.2. Мапирање на пешачки патеки	2022 – 2023
	Пр.1.3.2.3. Уредување на пешачки патеки	2022– 2023
	Пр.1.3.2.4. Поставување на туристичка сигнализација	2022 – 2024
	Пр.1.3.2.5. Воспоставување на туристички инфо-центри	2022 – 2024
М.1.3.3. Едукација на населението за рурален туризам	Пр.1.3.3.1. Одржување на семинари и курсеви за подобрување на квалитетот на руралниот туризам	2021 – 2023
	Пр.1.3.3.2. Обука и сертифицирање на туристички и планински водичи	2022 – 2024
	Пр.1.3.3.3. Преквалификација и доквалификација на руралното население за работа во туристичко - угостителскиот сектор	2021 – 2024
	Пр.1.3.3.4. Практична работа и волонтирање на ученици/ студенти во приватниот сектор	2021 – 2024
М.1.3.4. Развој на активен туризам	Пр.1.3.4.1. Печатени материјали за промовирање на локациите за адреналински спорт	2021 – 2024
	Пр.1.3.4.2. Развивање на атракции за активен туризам	2021– 2024
М.1.3.5. Развој и промоција на територијата на ЛАГот Агро Лидер како туристичката дестинација	Пр.1.3.5.1. Воспоставување на структура за менаџирање со туристичката дестинација	2023 – 2025
	Пр.1.3.5.2. Интегрирање на туристичката понуда	2022 – 2024
	Пр.1.3.5.3. Промоција на туристичката дестинација	2022 – 2025

	Пр.1.3.5.4. Изработка на апликација за паметен телефон за туристичката дестинација	2023 – 2024
--	--	-------------

7.2 СЦ2. Да се подобри конкурентноста на земјоделско - прехранбениот сектор

Приоритет/ Мерка	Активности	Временска рамка
П.2.1. Модернизација на земјоделското производство и прехранбената индустрија		
М.2.1.1. Едукација на земјоделците и преработувачите	Пр.2.1.1.1. Отворање на канцеларија за едукација на земјоделците	2021 - 2022
	Пр.2.1.1.2. Едукација на земјоделците и преработувачките капацитети за искористување на средствата од ЕУ ИПАРД фондовите	2021 - 2023
М.2.1.2. Поттикнување и изградба на системи за наводнување	Пр.2.1.2.1. Едукација за воведување нови технологии за наводнување (на пр. систем капка по капка, соларни пумпи).	2021 - 2023
М.2.1.3. Воведување на нови технологии и иновации во земјоделското производство и преработувачкиот сектор	Пр.2.1.3.1. Организирање на трибини за набавка на нова механизација (во партнерство со АПРЗ)	2021 – 2023

	Пр.2.1.3.2. Посета на саеми за земјоделска механизација	2022 - 2024
	Пр.2.1.3.3. Промоција и воведување на нови сорти за различни земјоделски култури	2022 - 2024
	Пр.2.1.3.4. Посета на преработувачки капацитети кои имаат воведено нови технологии	2022 - 2024

	Пр.2.1.3.5. Директна експертска поддршка во преработувачките капацитети за воведување на нови технологии	2022 - 2025
	Пр.2.1.3.6. Унапредување на сточарството и преработките на месни и млечни производи	2022 - 2025
	Пр.2.1.3.7 Промоција на концептот Smart farming	
	Пр.2.1.3.8 Воспоставување, надографување и одржување на дигитални канали за продажба Домашно.мк	2021-2025
М.2.1.4. Здружување на земјоделците (кластери, задруги, машински прстени)	Пр.2.1.4.1. Промовирање на бенефитите од здружување на земјоделците	2022 - 2025
	Пр.2.1.4.2. Поддршка за здружување на земјоделците во здруженија/ задруги	2022 - 2025
	Пр.2.1.4.3. Поврзување на здруженијата на земјоделци со преработувачките капацитети	2022 - 2025
П.2.2. Стандардизација на земјоделското производство		
М.2.2.1. Брендирање на производи	Пр.2.2.1.1. Едукација на производителите за процесот на брендирање	2023
	Пр.2.2.1.2. Изработка на анализа на потенцијални производи за брендирање	2023
	Пр.2.2.1.3. Поддршка за брендирање на производи	2023-2025
	Пр.2.2.1.4. Организација на настани за промоција на брендираните производи	2024-2025
М.2.2.2. Воведување на стандарди во земјоделското производство	Пр.2.2.2.1. Едукација на земјоделците за органско производство	2022 - 2025

	Пр.2.2.2.2. Поставување на опитно поле за органско производство	2023
	Пр.2.2.2.3. Организација на настани за промоција на органски производи	2022 - 2024
	Пр. 2.2.2.4. Поддршка за сертифицирање на производи од органско потекло	2023 - 2025
	Пр.2.2.2.5. Едукација на примарните земјоделски производители за воведување на ГАП	2022 – 2024

7.3. СЦ3. Да се заштити животната средина и да се намали влијанието на климатските промени на територијата на ЛАГ-от Агро Лидер

Приоритет/ Мерка	Активности	Временска рамка
П.3.1. Интегрирано управување со отпадот		
М.3.1.1. Намалување на бројот на диви депонии	Пр.3.1.1.1. Чистење на диви депонии	2022 – 2024
	Пр.3.1.1.2. Оградување и уредување на депониите	2022 – 2024
М.3.1.2. Подобрување на техничките ресурси за искористување на отпадот	Пр.3.1.2.1. Набавка на контејнери за собирање/селектирање на отпадот	2021-2024
	Пр.3.1.2.2. Набавка на машина за рециклирање	2022-2024
М.3.1.3. Искористување на органскиот отпад	Пр.3.1.3.1. Изработка на студија за управување со органски отпад	2023
	Пр.3.1.3.2. Едукација на населението за искористување на органскиот отпад	2023 - 2025
	Пр.3.1.3.3. Пилот проект за доделување на мини компостари на заинтересирани граѓани	2023 – 2025
П.3.2. Искористување на обновливите извори на енергија и енергетската ефикасност		

М.3.2.1. Подобрување на енергетската ефикасност	Пр.3.2.1.1. Промовирање на ЕЕ за намалување на трошоци во домаќинството и земјоделскиот сектор	2022-2024
	Пр.3.2.1.2. Промовирање на ЕЕ во индустриските капацитети	2022-2024
	Пр.3.2.1.3. Подобрување на ЕЕ на јавни објекти со поставување на термо-изолациони фасади	2022-2024
М.3.2.2. Промовирање на искористувањето на обновливи извори на енергија	Пр.3.2.2.1. Промоција за инвестирање во фотоволтаични центри	2022-2024
	Пр.3.2.2.2. Изработка на студија за изводливост за ветрова централа во Крушево	2022 - 2024
	Пр.3.2.2.3. Пилот проект за финансирање на инвестиции во соларни колектори во домовите во руралните средини	2024
	Пр.3.2.2.4. Пилот проект за поставување на соларни колектори во јавни објекти	2023 - 2024
М.3.2.3. Поттикнување на земјоделците за одгледување на растенија за производство на биомаса	Пр.3.2.3.1. Едукација на земјоделците за одгледување на растенија за производство на биомаса	2023
	Пр.3.2.3.2. Поддршка за култивација на растенија за производство на биомаса, како што се брзо-растечки тревы или дрва	2024
П.3.3 Намалување на влијанието на климатски промени во земјоделскиот сектор		
М.3.3.1. Намалување на емисиите на штетни гасови	П.3.3.1.1. Примена на добри практики во земјоделските активности за намалување на емисиите на штетните гасови во земјоделскиот сектор	2022-2024

М.3.3.2. Намалување на негативното влијание на земјоделско-сточарскиот сектор	П.3.3.2.1 Спроведување на истражување и анализа на територијата на ЛАГот	2022-2024
	П.3.3.2.2 Обуки и едукација за зголемување на свеста на руралната популација за климатските промени, нивното влијание и можност за придонес за намалување на негативното влијание на земјоделско-сточарскиот сектор врз климатските промени	2022-2025
	П.3.3.2.3 Воведување на нови практики со докажано позитивно влијание во земјите на ЕУ	2022-2025
М.3.3.3 Намалување на штетното влијание врз животната средина	П.3.3.3.1. Национален истражувачки програм и трансфер на технологии преку службата за унапредување на земјоделството	2022-2024
	П.3.3.3.2. Инфраструктура и логистичка поддршка за чување, транспорт и дистрибуција на земјоделските производи	2022-2025
	П.3.3.3.3. Подобрување на мониторингот на климата, комуникацијата и дистрибуцијата на информации (пр. систем за рано предупредување за метеоролошките појави)	2022-2025
М.3.3.4. Сорботката и пренесување на искуства на избрани теми, едукација на членовите на ЛАГ и остантото население. Презентирање на добри еколошки практики	П.3.3.4.1 Едукација и обуки на фармерите преку службата за развој на земјоделството (нови технологии и агротехники базирани на знаење)	2022 – 2023
П.3.4. Заштита на површинските и подземните води		

М.3.4.1. Намалување на загадувањето на површинските води	Пр.3.3.1.1. Изработка на техничка документација за изградба на канализациони системи и помали станици за третман на отпадни води	2022 - 2025
М.3.4.2. Намалување на користењето на пестициди за заштита на подземните води	Пр.3.3.2.1. Мапирање на подземните води во четирите општини	2024
	Пр.3.3.2.2. Организација на обуки за земјоделците за спроведување агроеколошки мерки	2022-2023
	Пр.3.3.2.3. Поставување на опитно поле за спроведување на агроеколошки мерки	2023-2025
М.3.4.3. Намалување на загадувањето од индустријата	Пр.3.3.3.1. Обуки за третман на отпадните води од индустриските објекти	2023 - 2025
	Пр.3.3.3.2. Поддршка на индустриските објекти за воведување на примарен третман на отпадните води	2023 - 2025
М.3.4.4. Зголемување на свеста на населението во населените места за заштита на водите	Пр.3.3.4.1. Спроведување на кампања во печатена и електронска форма	2022 - 2025

7.4. СЦ4. Да се подобри квалитетот на живот во руралните средини

Приоритет/ Мерка	Активности	Временска рамка
П.4.1. Учество во креирање на локални политики и програми		
М.4.1.1. Вклучување на родовата перспектива во локалните политики	М4.1.1.1. Градење на капацитетите на ЛАГ АГРО ЛИДЕР и нејзините членки за родовата перспектива и знаењето од нејзино интегрирање во локалните политики и буџети (работилници и обуки)	2021 - 2023

М.4.1.2. Креирање на локален младински совет	Пр.4.1.2. 1 Поттикнување на уеството на младите во процесите на креирање на политики и донесување на одлуки на локално ниво	2022 - 2024
М.4.1.3. Подобрување на капацитетите на месните заедници	Пр.4.1.1.3. Обуки за членови на месни заедници за нивни иницијативи и активно вклучување во локалните политики	2022 - 2024

П.4.2. Воведување и подобрување на социјалните и здравствените услуги во руралните средини

М.4.2.1. Советодавни услуги за превентива и заштита од болести	Пр.4.2.1.1. Организирање на предавања за хигиена и превентивни мерки за заштита од болести во руралните средини	2022
	Пр.4.2.1.2. Обезбедување мобилни превентивни медицински услуги во руралните средини	2022 - 2024
М.4.2.2 Воведување на социјални услуги (помош и нега во домот, персонална асистенција, услуги за поддржано вработување)	Пр.4.2.2.1 Анализа на потребата од социјални услуги на територијата на ЛАГ АГРО ЛИДЕР	2023-2025
	Пр.4.2.2.2 Соработка со општините, креирање на програма и воведување на социјални услуги (помош и нега во домот, персонална асистенција)	2023-2025
М.4.2.3. Воведување на примарна здравствена заштита	Пр.4.2.2.1. Отворање на установи за примарна здравствена заштита во руралните средини	2022-2024
М.4.2.4. Подобрување на социјалниот статус на ранливи групи на граѓани (стари лица, жени и деца)	Пр.4.2.3.1. Лобирање за отворање на подрачни канцеларии на МТСП и на Агенцијата за вработување	2021 - 2024
	Пр.4.2.3.2. Реконструкција и	2023 - 2025

	изградба на објекти за престој на стари лица	
	Пр.4.2.3.3. Мобилна служба за домашна посета на стари и болни лица	2023 - 2025
	Пр.4.2.3.4. Изградба и/или реконструкција на игралишта за деца во селата	2022 – 2023
	Пр.4.2.3.5. Изградба и/или реконструкција на градинки во селата	2022 - 2025
	Пр.4.2.3.6. Изградба и/или реконструкција на центри за млади во селата	2023
П.4.3. Заштита и промоција на културно и историското наследство		
М.4.3.1. Промоција на културно и историското наследство	Пр.4.3.1.1. Изготвување на промотивни материјали за културното историското наследство (на пр. мапи, брошури, итн.)	2022-2023
	Пр.4.3.1.2. Веб информатор за културно - историските знаменитости во регионот	2022-2023
М.4.3.2. Заштита на културното и историското наследство	Пр.4.3.2.1. Организирање на работилници за заштита на културното историското наследство	2022-2023
	Пр.4.3.2.2. Реконструкција и реставрација на културно историски објекти	2022-2024
	Пр.4.3.2.3. Реставрација и реновирање на објекти во традиционален стил и архитектура	2022-2024
	Пр.4.3.2.4. Користење на нови медиуми за зачувување на културното и историското наследство (на пр. андроид апликации, аудио-визуелни медиуми, итн.)	2023 - 2025
М.4.3.3. Организација на спортски и културно-забавни настани	Пр.4.3.3.1. Организирање на културни манифестации во руралните средини	2022-2025

	Пр.4.3.3.2. Организирање на спортски манифестации во руралните средини	2021-2025
--	--	-----------

7.5. ЦЦ5. Да се зајакнат капацитетите на ЛАГ-от Агро Лидер и членките

Приоритет/ Мерка	Активност	Временска рамка
П.5.1. Зајакнување на ЛАГ-от Агро Лидер		
М.5.1.1. Подобрување на внатрешните процеси преку градење на капацитети	П.5.1.1.1. Одржување на обуки за градење на капацитети на ЛАГ Агро Лидер	2021-2022
М.5.1.2. Градење на капацитети на членките и потенцијалните членки	Пр.5.1.2.1. Организирање и одржување на национални и интернационални обуки за подобрување на вештините на членките на лагот	2021-2024
	Пр.5.1.2.2. Одржување работни средби за ревидирање на постоечки планови и стратегии на членките и потенцијалните членки	2021-2025
М.5.1.3. Промоција на ЛАГ-от	Пр.5.1.3.1. Организација и спроведување на промотивни настани.	2021-2025
	Пр.5.1.3.2. Учество на настани за промовирање на ЛАГ-от.	2021-2025
П.5.2. Вмрежување на ЛАГ-от		
М.5.2.1. Вмрежување на територијата на која делува ЛАГ-от	Пр.5.2.1.1. Водење и ажурирање на регистар на членови на ЛАГ.	2021-2025
	Пр.5.2.1.2. Анимација на насеението и вклучување на нови членови во ЛАГ-от.	2021-2025
	Пр.5.2.1.3. Организирање на состаноци со членовите.	2021-2025

М.5.2.2. Соработка со други ЛАГ-ови и меѓународна соработка	Пр.5.2.2.1. Соработка со други здруженија, ЛАГ-ови и други домашни и меѓународни организации со слична програмска ориентација.	2021-2025
	Пр.5.2.2.2. Зачленување на ЛАГ во соодветни домашни и меѓународни организации.	2021-2025
П.5.3. Спроведување на проекти		
М.5.3.1. Спроведување на Стратегијата на ЛАГ-от	Пр.5.3.1.1. Формирање на структура за спроведување на стратегијата	2021
	Пр.5.3.1.2. Печатење и дистрибуирање на Стратегијата	2021
	Пр.5.3.1.3. Промовирање на Стратегијата	2021
	Пр.5.3.1.4. Изработка на годишни Акциони Планови за спроведување на Стратегијата	2021 - 2025
	Пр.5.3.1.5. Следење и оценување на спроведувањето на Стратегијата	2022 - 2025
М.5.3.2. Планирање, подготовка и спроведување на проекти	Пр.5.3.2.1. Следење на законодавството и објави за јавни повици, фондовите и можностите за финансирање од интерес на членовите на ЛАГ и нивно информирање	2021 - 2025
	Пр.5.3.2.2. Планирање и подготовка на заеднички проекти за рурален развој на територијата на ЛАГ-от	2021 – 2025
	Пр.5.3.2.3. Консултантски услуги за поддршка на членовите на ЛАГ-от при подготовка на проекти и проектна документација од страна на стручната служба	2021 - 2025
	Пр.5.3.2.4. Спроведување на проекти во име на членовите (проектен менаџмент) од страна на стручната служба	2021 - 2025

М.5.3.3. Изработка на анализи, студии и др. документи за територијата на ЛАГ-от и од областа на руралниот развој	Пр.5.3.3.1. Изработка на анализи и студии од областа на руралниот развој за територијата на која делува ЛАГ	2021 - 2025
--	---	-------------

8. Постапка на следење и оценување

8.1 Опис на системот за следење и процесот на самооценување

За да се следи и оценува спроведувањето на Стратегијата за локален развој на руралните средини на територија на ЛАГ-от Агро Лидер, ЛАГ-от формира работна група за следење и оценување (РГСО) (мониторинг и евалуација) во кој учествуваат Претседателот на ЛАГ-от и членови на ЛАГ-от кои имаат познавања од управување со проектен циклус и искуство во планирање, подготовка и спроведување на проекти. Откако ќе се вработи во тимот ќе учествува и Управителот на ЛАГ-от. Во РГСО треба да се одреди одговорно лице за секоја стратешка цел поодделно (вкупно 5). Со РГСО раководи Претседателот на ЛАГ-от се до вработување на Управител кој треба да ја превземе таа улога. РГСО се состанува на секои 6 месеци и ги дискутира остварениот прогрес односно степенот на исполнување на стратешките цели и приоритетите.

Одговорните лица за секоја стратешка цел поодделно, поднесуваат извештај до РГСО квартално (на секои три месеци) за постигнувањата во однос на индикаторите во тековниот период, временската рамка и финансиските средства, и тоа пред кварталните состаноци на РГСО.

Секоја тековна година, Раководителот на РГСО поднесува 2 извештаи до УО и Претседателот на Здружението: Извештај за напредокот и Финален извештај. Финалниот извештај се поднесува најдоцна до февруари месец од наредната година, и содржи информации за спроведените активности и постигнатите резултати во изминатата година. Извештајот за напредокот се поднесува најдоцна до јули, и содржи информации за тековните проекти/ активности, анализа и податоци за индикаторите за тековните проекти/ активности и сумирани податоци за целиот изминат полугодишен период. На овој начин, УО и Претседателот добиваат информации врз основа на кои можат да донесат релевантни одлуки за корективни мерки како и за прилагодување на планот за наредната година.

Извештаите што Раководителот на РГСО ги поднесува до УО и Претседателот, треба да ги содржат податоците за постигнувањето на приоритетите (вкупно 14), дадени во табелата подолу:

Табела 8.1.1. Потребни податоци за следење на индикаторите за Цели и Приоритети

Цели/ Приоритет и	Планиран индикато р	Тековна вредност на индикаторо т	План. време	Тековн о време	Планиран и Вкупни трошоци	Тековни Вкупни трошоц и	Забелешк и
Ц1:							
П.1.1.							
...							
П.1.2.							
...							
Ц5:							
...							
П.5.3.							

За да ги подготват извештаите, одговорните лица за секоја стратешка цел поодделно мораат да ги следат индикаторите дефинирани во Стратегијата (Глава 11.2), за што им се потребни голем број на податоци на проектно ниво/ ниво на активности. Овие информации ги добиваат од одговорните лица по активности кои се назначени во Планот за Активности кој се прави за секоја тековна година. Одговорните лица по активности треба да следат по неколку точки на прогрес, односно податоци за планираните и остварените вредности на времетраењето, човечките ресурси, финансиските ресурси и процентот на реализација на активностата.

За таа цел тие треба да направат соодветни мониторинг табели во кои ќе го следат индикаторот за соодветната активност.

Извештаите што одговорните лица за секој стратешка цел ги поднесуваат до РГСО квартално, треба да содржат податоци на ниво на стратешка цел, односно за секој приоритет, за секоја мерка и засекоја активност поодделно, а кои се дадени во следната табела:

Табела 8.1.2. Потребни податоци за следење на активностите

Стратешка цел									
Име на активност	План. Индик	Теков Индик	План обем	Теков. обем (%)	План. време	Теков време	План фин. средства	Теков. фин. средства	Забелешка
П1:									
М1:									
Активност 1									
Активност 2									
М2:									
Активност 1									
Активност 2									
...									
П2:									
М1:									
...									

8.2 Индикатори и цели

8.2.1 Индикатори за Стратешки цели

ЦЦ 1. Да се зголеми вработеноста во руралните средини

Индикатори	Извори на информации	Ризици
------------	----------------------	--------

<p>☐ Бројот на невработени на територијата на ЛАГ-от е намален за 5% до крајот на 2020 година.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Агенција за вработување на РМ • Евиденција на ЕЛС Прилеп, Долнени, Кривогаштани и Крушево 	<ul style="list-style-type: none"> • Нема достапни податоци • Промена во политиките на Владата за намалување на невработеноста • Незаинтересираност на невработените/ приватниот сектор
<p>☐ Зголемен е извозот од територијата на ЛАГ-от за 5% до крајот на 2020 година.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Царинска Администрација на РМ • Регионална стопанска комора/ Професионални здруженија 	<ul style="list-style-type: none"> • Се зголемуваат нетарифните бариери за извоз на производи. • Нема достапни податоци
<p>☐ Зголемен број на ноќевања на туристите во приватното сместување во руралните средини на територијата на ЛАГ-от за 20% до крајот на 2022 година.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Евиденција на ЕЛС Прилеп, Долнени, Кривогаштани и Крушево • Министерство за Економија • Агенција за промоција и поттикнување на туризмот • Попис во туризмот и угостителството/ Државен завод за статистика 	<ul style="list-style-type: none"> • Нема достапни податоци • Конкуренција од соседните земји • Нема достапни финансиски средства за инвестиции во сместувачки капацитети

СЦ 2. Да се подобри конкурентноста на земјоделско-прехранбениот сектор

Индикатори	Извори на информации	Ризици
<p>☐ Зголемен е извозот на земјоделски и преработени прехранбени производи од територијата на ЛАГот за 5% до крајот на 2021 година.</p>	<p>☐ Царинска Администрација на РМ</p>	<p>☐ Се зголемуваат нетарифните бариери за извоз на прехранбени производи.</p>

☐ Зголемено е производството на сертифицирани производи од органско потекло за 5% до крајот на 2021 година.	☐ МЗШВ - ПЕ Прилеп и ПЕ Крушево	☐ Нема интерес кај купувачите за купување на сертифицирани производи од органско потекло
--	--	---

СЦ 3. Да се заштити животната средина и да се намали влијанието на климатските промени на територијата на ЛАГ-от Агро Лидер

Индикатори	Извори на информации	Ризици
☐ Имплементирани се најмалку 2 проекти за заштита на животната средина и климатски промени до крајот на 2024 година.	<ul style="list-style-type: none"> Извештаи на ЛАГ-от Извештаи на МЖСПП 	☐ Ниска свесност кај населението за потребата од заштита на животната средина
☐ Намалена емисија на стакленички гасови од земјоделскиот сектор за најмалку 10%	<ul style="list-style-type: none"> Извештаи на МЖСПП Извештаи на ЕУ 	☐ Ниска свесност кај населението за потребата од намалување на стакленички гасови
☐ Намалена количина на отпад на територијата на ЛАГ-от за 10% до 2025 година.	☐ Евиденција на ЈКП во ЕЛС Прилеп, Долнени, Кривогаштани и Крушево	☐ Мала свесност кај населението за селекција и рециклирање на отпадот.
☐ Процент на проби со соодветен квалитет за испитување на физичко - хемиските параметри и микробиолошки параметри на површинските и подземните води на територијата на ЛАГ-от се зголемил за 10% до крајот на 2024 година.	<ul style="list-style-type: none"> Аналази на водата Референтна вредност во 2015 година МЖСПП 	<ul style="list-style-type: none"> Нема финансиски средства за спроведување на анализите Нема достапни податоци

СЦ 4. Да се подобри квалитетот на живот во руралните средини

Индикатори	Извори на информации	Ризици

<ul style="list-style-type: none"> • Намалена миграција од селата за 2% до 2024 година. • Бројот на корисници на нови услуги во областа социјален развој се зголемил за 4% до крајот на 2024 година. • Бројот на корисници во проектите за социјална вклученост се зголемил за 7% до крајот на 2025 година. 	<ul style="list-style-type: none"> • Евиденција на ЕЛС Прилеп, Долнени, Кривогаштани и Крушево • Извештаи на МТСП • Анкети на населението 	<ul style="list-style-type: none"> • Нема финансиски средства • Нема достапни податоци
<p>□ Бројот на туристи на територијата на ЛАГ-от Агро Лидер е зголемен за 7% до крајот на 2025 година.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Евиденција на ЕЛС Прилеп, Долнени, Кривогаштани и Крушево • Министерство за Економија • Агенција за промоција и поттикнување на туризмот • Попис во туризмот и угостителството/ Државен завод за статистика 	<ul style="list-style-type: none"> • Нема достапни податоци. • Конкуренција од соседните земји и др. дестинации во земјата.

СЦ5. Да се зајакне институционално ЛАГ-от Агро Лидер

Индикатори	Извори на информации	Ризици
<p>□ На ЛАГ-от Агро Лидер му е одобрена поддршка преку програмите на МЗШВ до крајот на 2021 година.</p>	<p>Склучен договор за поддршка со МЗШВ.</p>	<p>/</p>
<p>□ ЛАГ-от Агро Лидер и членките на ЛАГот имаат изгледани капацитети и ревидирани документи и стратегии</p>	<p>Дата базата на ЛАГ Агро Лидер и ревидираните стратегии и програми</p>	<p>/</p>

9. Односи со јавноста

Како значаен елемент на промотивниот микс, кој помага во управувањето на организацијата и нејзиното комуницирање со пошироката јавност, претставуваат односите со јавноста. Односите со јавноста се суштинска алатка за градење и управување со репутацијата на една организација.

Присутноста во јавноста и односите со јавноста се неминовни. И да не се организирани како самостојна активност во рамките на организацијата, сепак ќе ги има. Претставниците на организацијата, нејзината интерна и екстерна јавност, преку промотивни активности тие комуникации ќе ги опфатат и координираат.

ЛАГ-от Агро Лидер е насочен кон остварување на комуникација и соработка со локални и регионални телевизии, радио, социјални медиуми и новинари. Информирањето на јавноста за активностите на организацијата, и бенефите кои локалната заедница ги има од нејзиното постоење дополнително ќе ја зголеми мотивираноста на засегнатите страни за градење на социјална кохезија и заеднички придонес за доброто на заедницата која ја претставуваме. Лицата кои ќе работат на односите со јавноста се постојано задолжени да го следат и анализираат мислењето на јавноста за организацијата.

Лицата кои работат на односите со јавноста треба да се истакнуваат со исклучително висок степен на комуникативност, како за пишување така и за усмено изразување. Потребно е да бидат добро обучени и да разберат како медиумите функционираат. Организационите вештини исто така се неизбежни. Следно, и особено важна е способноста за работа под притисок. Соочувајќи се со голем број прашања, како од медиумите така и од јавноста, мора да бидат способни да дадат квалитетен и разбирлив одговор, и да ја заштити репутацијата на организацијата.

За информирање на јавноста ЛАГ-от Агро Лидер ќе ја косити својата веб страна а воедно за своите активности ќе известува преку социјалните мрежи Facebook, instagram, twitter кои имаат широк опсег на информирање.

Воспоставена е соработка со локалните медиуми за поголема промоција на активностите на ЛАГ АГРО ЛИДЕР како и информирање на населението за тековните можности и услуги што ги обезбедува ЛАГ АГРО ЛИДЕР.

10. Финансиски предвидувања

Финансиски план

Временската рамка на Стратегијата за локален развој на руралните средини на територијата на ЛАГ-от Агро Лидер е четири години, од почетокот на 2021 до крајот на 2024 година.

Меѓу идентификуваните, посебно се истакнуваат следните извори на финансирање:

- (1) средства на ЛАГ-от Агро Лидер; -членарини, услуги
- (2) средства од централниот буџет; -Програма за Рурален развој
- (3) средства од буџетите на ЕЛС Прилеп, Долнени, Кривогаштани и Крушево; и
- (4) фондови на ЕУ и др. извори на финансирање вклучително приватен капитал.

Според тоа ЛАГ АГРО ЛИДЕР ќе се финансира од повеќе извори. Дел од средствата ќе бидат обезбедени преку членарина, а дел преку ЛИДЕР програмата Мерка 412 и Мерка 413. ЛАГ АГРО ЛИДЕР ќе бара дополнителни средства за спроведување на проекти преку подготовка и поднесување проекти на различни повици и програми (национални програми од други сектори, извори од ЕУ, Ерасмус+ програми, Амбасади на странски држави во република Северна Македонија).

Подолу е преглед на финансирањето и финансиските извори распределени по години за периодот 2021 - 2025 година изразени во ЕУР.

ФИНАНСИСКИ ПЛАН 2021-2025		извори на финансирање			
Година	Сопствени средства	Национални Програми	Поддршка од ЕЛС на општините	Фондови на ЕУ и други извори на финансирање	Вкупно приходи
2021	2000	26 000	1000	40 000	69 000
2022	3000	30 000	2000	40 000	75 000
2023	3500	30 000	2000	45 000	80 500
2024	4000	30 000	3000	50 000	87 000
2025	5000	30 000	4000	55 000	94 000

Периодот опфатен во стратешкиот план е 2021-2025 година. Планот е предвиден да биде динамичен документ, кој ќе минува низ модификации со цел да соодејствува на промените во социјалното и деловното окружување на територијата на ЛАГ АГРО ЛИДЕР.